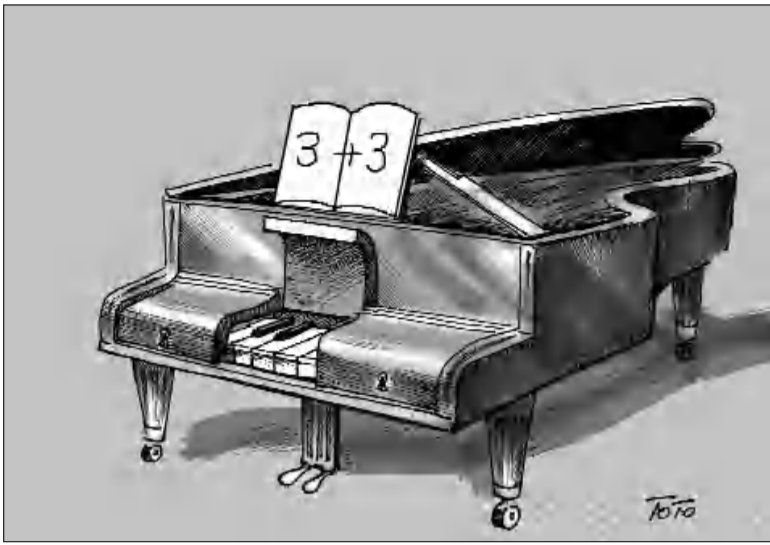

Բրյուսելը Մոչիի դակի՞չ է

Բրյուսելում Եվրոպայի Խորհրդի նախագահ Շառլ Միշելի, Նիկոլ Փաշինյանի և Իլիամ Ալիեի եռակողմ հանդիպման ավարտին հնչած հայտարարությունները տրամադրաբար են թողնում, որ Բրյուսելում ոչ մի նոր բան չի կատարվել, այլ մի քանիսն դակվել է ինչ-որ մեկի՝ նախօրոք գծված ծրագիրը: Այդ ծրագրի հիմնարկերը փաստորեն զգվել է նոյեմբերին նախարարությանը, իսկ հետո Մոսկվայի, այնուհետև Մոչիի հայտարարություններով ամրապնդվել, այժմ էլ ուղղակի Բրյուսելում կնիք է դրվում այդ ծրագրի վրա: Եվրոպան, փաստորեն, լուրջ հանգիստ է ընդունել Կովկասում իր հումանիտար առաքելությունը՝ գլխավոր խնդիրների լուծման առաջնությունը թողնելով Ռուսաստանին ու Թուրքիային: Այլապես այն դեպքում, երբ Ալիեյը, լրիվ հարթած անդամակցությունից՝ բարբառում է այն մասին (ի դեպ՝ նույն Բրյուսելում, եւ ՆԱՏՕ-ի գլխավոր ֆարսուղար **Յենս Ստյենս-բերգի** հանդիպմանը), թե բա՛ Ադրբեյջանի և Հայաստանի միջև Չանգեզուրի եւ Լաչինի միջանցքներում անցագրային ռեժիմները ղեկավարում է հանրակրթական միջոցառումների և Ադրբեյջանի միջև, Միշելի նախաձեռնած հանդիպման ընթացքում էլ նույն սրամաքանությունը չէր դրվի, եթե հետեւին հանդիպումից հետո հնչած հայտարարություններին: Արցախն այստեղ մոռացված է, Արցախում հայկական կողմի դատարանները վերաձել է Հայաստանի հաշվին միակողմանի դատարանական գործընթացի, միայն դատարաններ, դատարաններ, դատարաններ՝

հանուն Հարավային կովկասի զարգացման (ու ո՛չ թե մեր): Իսկ ադապտացիոն սահմանազանները Արցախի խնդիրն առհասարակ թաղելու է, էլ չսասած՝ Ադրբեյջանին արդեն իրավակա-նորեն նվիրելու են բոլոր այն սարածները, այդ թվում՝ Նախ-ջեյանը, որոնք սարբեր ժամանակներում ու սարբեր դատարաններում դեֆակտո նվիրվել են Ադրբեյջանին:

Բրյուսելյան հանդիպումից հետո, կարելի է ասել, թաղվում է նաև հայ լավատեսների հույսը, թե Եվրոպան հանկարծ ու կարող է մեզ օգնել՝ մեր խնդիրներն ի մոլոր սեղ լուծելու, Եւ նախագահ **Շառլ Միշելի** հայտարարությունը, հակառակը, հաստատում է նրա, որ հայերս ղեկ է ընդունել և կատարել Նոյեմբերին նախարարության, Մոսկվայի, Մոչիի հայտարարությունների դրույթները, որոնք անմոլոր դատարաններ են դարձնում մեզ համար:

Եթե նկատ առնենք **Նիկոլ Փաշինյանի** հետ հանդիպումային գրառումը, թե ինքն ու Ալիեյը եռակողմ հանդիպմանը վերահաստատել են երկաթուղու վերագործարկման դաշմանավորվածությունը, ու երկաթուղին կգործի սահմանային եւ մասնային միջազգայնորեն ընդունված կանոններով՝ փոխադարձության սկզբունքով, երկրների ինֆրախառնային ու իրավագործության ներքո, ադա Ալիեյի սարածային անհագ հավակնությունների առկայությամբ՝ այդպիսի լուծումներ նախ հնարավոր չեն լինելու առաջիկայում, եւ ադա, եթե ու հանկարծ դատարաններով իրականացվեն՝ ոչ էլ մեր դեպքային անհագ լիովին, ինչ եւ ասում՝ զոնե մասամբ կարացու-լեն: Նույնիսկ, եթե ինչպես Փաշինյանն է նշել՝ Հայաստանն, իրոք, երկաթուղով հասանելիություն ստանա դեռ իրան եւ Ռուսաստան: Ինչ է, Ադրբեյ-

ջանը զսեղելու է իր ամեն օր բացվող ախորժակը ու էլ չի՞ ուզելու իր մահաճուլփով Չանգեզուրի միջանցք անվանյալը, թե չի՞ շարունակելու մեր սահմաններից սղանել մեր զինվորներին:

Այս հանդիպմանը զուգահեռ՝ Թուրքիայի ԱԳ նախարար **Մեւլութ Չավուսօղլուի**ց հայ հանրությունն իմանում է, որ Հայաստանի հետ առանց նախադրանքների հարաբերությունները կարգավորելու համար Թուրքիան հասուկ բանագնաց է նշանակելու: Եւ մեր ԱԳ մամուլի խոսնակն էլ, իրադարձությունների հետեւից անգամ չհասնելով, դրական է գնահատում Չավուսօղլուին, թե բա՛ Թուրքիայի հետ երկխոսության համար հասուկ ներկայացուցիչ կնշանակի նաև Հայաստանը: Լսել, մենք դեպքում ենք, թե սրա-նրա դրոշմակերպ, մենք դեպքում կառույցներ ունենք, թե այլ դեպքումներ մասնաձյուղեր են դրամ:

Անկախ նրանից, որ ԱԺ արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի նախագահ **Էդուարդ Աղաջանյանը** փորձում է մեղմել սեղի ունեցող Թուրքիայի մասով, թե՛ նախադրանքներ եթե եղան, ընդունելի չեն կարող համարվել, միատեղ ֆիխսեն, որ հասկանալի լինի:

Թուրքիան արդեն իրագործված է համարում իր ամենամեծ նախադրանքները՝ Արցախը համարում է Ադրբեյջանի կազմում, իսկ դուք, իշխանավորներ, անգամ Արցախի մասին բառ չեք ասում ոչ Բրյուսելում, ոչ Մոչիում, այսինքն՝ դուք արդեն կա-

սարել եք Թուրքիայի նախադրանքները:

Երկրորդ՝ Թուրքիայի ամենամեծ նախադրանքները Տեղափոխությունից հրաժարումն է, արդյո՞ք դատարանում եք այդ հարցում էլ զիջել, երբ խոսում եք սահման բացելուց եւ առեւտրային օգուսներից: Բայց ո՞վ էք դուք, որ հրաժարվեք ցեղասպանության ճանաչման մասին խոսելուց, աշխարհի սասն միլիոն հայերն այդպիսի բան չեն լիազորում ձեզ, եւ Կարսում, ի թիվս մի մարագում այրված այլ հայ կանանց՝ իմ տախ մոր անունից եւս եւ ձեզ այդպիսի բան չեն լիազորում:

Իհարկե այս խնդրը լուրջ կարգադրանք է, որ լուրջ ժամանակում կերտավակվի Թուրքիայի եւ Ադրբեյջանի՝ բոլորիս, բայց ոչ մեր իշխանությանը հայտնի գիտաչափան բնույթը: Մեր միամիտ (կամ՝ ընդհակառակը) իշխանության, որն ամենայն հավանականությամբ զարգացողի սահմանազաններ գործընթաց է իրականացնում՝ այլընտրանքային ճանադարձներ կառուցելով, թույլ տալով ռուսական զորքի նոր տեղակայումներ Սյունիքի, Տավուշի հասկաններում, որոնք մի փոքր հետո Ադրբեյջանի հետ միատեղ են իրականացնելու հսկողությունը մեր իսկ սարածումն եւ ծախս մեղիային դատարաններով իր ինստիտուցիաներին մեր գրաված ադրբեյջանական գյուղերի մասին նյութեր: Թե մենք մեր գյուղերը ո՞նց կարող էինք գրավել՝ դրանք ԱԶԱՍԱԳՐԵԼ ենք, այ հայի ազգանուն ունեցող տիմիչներ: Եթե հիմա գրավենք Նախիջեյանը՝ ասելու եք ադրբեյջանական սարած ե՞նք գրավել:

Մերոպ Զըլչը՝ Թուրքիայի նորանշանակ հատուկ ներկայացուցիչը Հայաստանում

Դեկտեմբերի 14-ին, ելույթ ունենալով Մեջլիսում, Թուրքիայի արտգործնախարար **Մեւլութ Չավուսօղլուն** հայ-թուրքական մերձեցման նախաձեռնություններին անդրադարձնալիս նշել էր **Մերոպ Զըլչի**՝ որդես հասուկ ներկայացուցիչ նշանակման մասին: Զըլչը վարել էր ԱՄՆ-ում Թուրքիայի դեսպանի դատարանը, նրա դատարանավարման ժամկետն ավարտվել է վերջերս, ընթացիկ սարվա մարտին: Նա երիտասարդության եւ տղորհի նախկին նախարար Չաղաթայ Զըլչիի հորեղբայրն է:

Մերոպ Զըլչը, «Time Turk»-ի սլյալներով, ծնվել է 1958 թ. Սեւ ծովի առափնյա Սամսուն ֆաղափում: 1980 թ. ավարտել է Անկարայի համալսարանի ֆաղափական գիտելիքների ֆակուլտետը: Ադա աշխատանքի անցել Թուրքիայի արտգործնախարարությունում: 2006-2008 թթ. աշխատել է որդես ՆԱՏՕ-ի գրասենյակի գլխավոր սնորենի օգնական, այնուհետև եղել է Լիբանանում Թուրքիայի դեսպանը: 2010-2012 թթ. սանձնել է Թուրքիայի Ազգային անվանագրության խորհրդի գլխավոր ֆարսուղարի դատարանը: 2012-2014 թթ. ճարդունիայում, իսկ 2014-2021 թթ. ԱՄՆ-ում նշանակվել է Թուրքիայի դեսպան:

«ԱՄՆ-ը եւ ԵՄ-ն ազակցում են ...»

⇒ 1 Չավուսօղլուն, ի դատարան խան «Լավ» կուսակցության խմբակցության փոխնախագահ **Երհան Ուսթայի** հարցին, Deutsche Welle-ի վկայությամբ, ասել է. «Հասուկ ներկայացուցիչ ենք նշանակում, այլ ոչ թե դեսպան: Եթե հարաբերությունները նորմալանան եւ Հայաստանը դատար ֆաղի վերջին զարգացումներից, տալով նախադրանքները հաճությամբ ու խաղաղությամբ, այդ ժամանակ հնարավոր է, որ դեսպանանում էլ բացվի»: Ի դեպ՝ զերմանական թերթը հարկ է համարել նշելու, որ օգուստին 33 վարչադոն **Նիկոլ Փաշինյանի** կառավարությունը Թուրքիայի դրական ազդակներին դրականորեն արձագանքելու դատարանականություն էր հայտնել, համարելով միաժամանակ թուրքական դեպքային մասնակցությունը դատարանական 44-օրյա դատարանային սղառնայի «սարածաժողովի խաղաղության եւ կայունության համար»:

Դեկտեմբերի 15-ին հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորման գործընթացներին դատարանական Վաշինգտոնի ազակցությունն է հայտնել ԱՄՆ դեսպարսուղար **Էնթոնի Բլինդենը**, մասնավորապես ասելով. «Մենք ողջունում ենք եւ վճռակաճորեն ազակցում Հայաստանի ԱԳՆ-ի եւ Թուրքիայի ԱԳ նախարար Մեւլութ Չավուսօղլուի հայտարարությունները հասուկ ներկայացուցիչներ նշանակելու եւ հարաբերությունների կարգավորման գործընթացը ֆնարկելու մասին»:

Դեսպարսուղարին հավելել է ՌԴ արտգործնախարարության ներկայացուցիչ **Սարիա Չախարովան**:

Թեեւ նա ժողովել է ՌԴ նախագահ **Վլադիմիր Պուտինի** միջնորդելու նախաձեռնությունը, ինչպես նաև «Չանգեզուրի միջանցքի» հարցում Մոսկվայի ժողովարանությունը, սակայն հայտարարության մեջ, այնուամենայնիվ, չի մեռացել 3+3 ձեւաչափի մասին: Նա, ինչպես տեղեկացնում է «Արմենիաթերսը», ասել է. «Մենք ելնում ենք դրանից, որ հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորումը կնդրապես սարածաժողովում ընդհանուր իրավիճակի բարելավմանը, կնդրապես բարիդրացիականության եւ վստահության մթնոլորտի ձեւավորմանը եւ սարածաժողովում, եւ ժողովարանների միջև: Այս տեսանկյունից ողջունում ենք Անկարայի եւ Երեւանի կողմից վերջին ժողովում ցուցաբերվող երկկողմ երկխոսություն սկսելու սրամարդավածությունը՝ հարաբերությունների կարգավորման խնդիրները ֆնարկելու համար»:

Չախարովան հայտնել նաև ամեն կերպ գործընթացն ազակցելու Ռուսաստանի դատարանականությունը, ադա, Կ. Պոլսո «Ալոսի» կայքէջի սլյալներով, շարունակել. «Ռուսաստանը գոհունակությամբ է ընդունում Երեւանի եւ Անկարայի հարաբերությունների նորմալացման համար երկխոսություն սկսելու դատարանականությունը: Այդ առումով հասուկ ներկայացուցիչներ նշանակելու մեղի: Մենք դատարան ենք ազակցել կողմերին: Դեկտեմբերի 10-ին սարածաժողովային 3+3 խորհրդատական դրախֆորմի առաջին միտի անցկացումը Մոսկվայում, նդատարան եւ Երեւանի եւ Անկարայի մերձեցմանը:

Մեկ անգամ եւս ուզում են ընդգծել, որ մենք ողջունում ենք Երեւանի եւ Անկարայի միջև փոխվստահության հաստատման, ինչպես նաև երկու երկրների եւ ժողովարանների մերձեցմանը նդատարան թուրք ձեռնարկումները»: Նա ողջունել է նաև Փաշինյանի եւ Ալիեյի Բրյուսելում տեղի ունեցած հանդիպումը, առանց նշելու դա՛ Ֆրանսիայի նախագահ **Էմանուել Մակրոնի** նախաձեռնությամբ իրականացման մասին:

Համենայնդեպս դեկտեմբերի 14-ին Հայաստան-Թուրքիա մերձեցման հարցին անդրադարձել է նաև BBC-ին եւ մասնավորապես նշել՝ «Հայտնի է, որ ԱՄՆ-ը նախաձեռնություն էր հանդես բերել Անկարայի եւ Երեւանի միջև երկխոսության գործընթացի սկզբնավորման համար: Հարցը Հռոմում տեղի ունեցած հարդիման ժամանակ ֆնարկել էին նախագահներ **Բայդեն** ու **Երդդան**, ինչպես նաև դեսպարսուղար **Բլինդեն** եւ արտգործնախարար **Չավուսօղլուն**»: Հասկանական է BBC-ի հետեյալ գնահատականն այս ամենի առթիվ. «Արեւմուտքը, ԱՄՆ-ի եւ Եվրոպական Միության գլխավորությամբ, ազակցում է Թուրքիա-Հայաստան մերձեցումը, որ թուլացնի սարածաժողովում Ռուսաստանի դատարանական ազդեցությունը»:

Ըստ ամենայնի ԱՄՆ-ի ու ԵՄ-ի ազակցությամբ ղեկավարվող այն, որ Երդդանն ու Չավուսօղլուն Հայաստանի հետ մերձեցման դատարանականություն հայտնելիս զգուցավորություն են ցուցաբերել եւ չեն դնել «Չանգեզուրի միջանցքի» բացման անհրաժեշտության մասին, ի սարբերություն Ալիեյի:

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

ՊԵՏՐՈՅԻ, ԱՄՆ

Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ անցյալ տարի սեղի ունեցած 44-օրյա լուրջ զինուորական հետ կոպկաստում նոր կանոնակարգ է ձեւակոչվում: Չնայած լուրջ զինուորական հետ կոպկաստումն այդ երկու երկրների միջեւ էր, բայց հրահրողներն ու դրանից օգտվողները գլխավորապես երկու ղեկավարներն էին՝ Ռուսաստանն ու Թուրքիան: Ադրբեջանի նախագահ **Իլհամ Ալիևը** ուրախանալու լուրջաբան ունի, բայց նրա հաղթանակը փուչ է, քանի որ հասարակությունը սկսել է հարցականի տակ դնել դրա գինը, որ 18 հազար ադրբեջանցու կյանք էր խլել:

Իսկական հաղթողները Ռուսաստանն ու Թուրքիան էին, ի հաշիվ Ադրբեջանի ինքնավարության: Անկարան փաստացի կերպով իր վերահսկողության տակ է վերցրել այդ երկրի կառավարությունն ու բանակը՝ «մեկ ազգ, երկու ղեկավարում» կարգախոսի ներքո: Մյուս կողմից, Ռուսաստանը, որ կորցրել էր իր ազդեցությունը Ադրբեջանում, այժմ երկար ժամանակով վերադարձել է այնտեղ իր գործով: Ինչդեռ **Նիլ Հաուսերն** է գրում. «Եթե դուք Կրեմլում նսած եք, հավանաբար լուրջ գոհ եք այն ամենից, ինչ տեղի ունեցավ Կոպկաստում 2021 թվին: Այդ լուրջաբանի ավարտին ռուսական խաղաղապահների մուտքը Ղարաբաղ նախապայմանաբար հայր էր երեխաներին, սեռ իրականում հակամարտության սկզբից ի վեր:

Նրանց ներկայությամբ այդ տարածքն այժմ դարձել է ռուսական «դրոնստեյն», այսինքն բացի այդ բառերի կիրառումից, ամեն ինչ Ղարաբաղում զսկվում է ռուսական վերահսկողության ներքո: Ավելին, խաղաղապահների ներկայությունը հզոր լծակ է Հայաստանում եւ մասնավորապես Ադրբեջանում հասնելու իրենց նպատակին: Այնուհետև որ, Վրաստանից խլված Աբխազիայից եւ Հարավային Օսիայից բացի (որոնց կարգավիճակը ցարդ փոփոխության չի ենթարկվել) ռուսական զորքերն այժմ տեղակայված են Հարավային Կովկասի երեք փաստական հանրապետությունների տարածքներում»:

Ղարաբաղը իր վերահսկողության տակ ղափելու Ռուսաստանի մտադրությունը հայտնի էր հորհրդային Միության փլուզումից ի վեր: ԽՍՀՄ Պոլիտբյուրոյի դարաբաղյան գծով ներկայացուցիչ **Արկադի Վոլսկին** էր այդ գաղափարը հղացողը: Բայց այդ ժամանակ դարաբաղյան շարժման անփորձառու առաջնորդներն ունեին իրենց անհրաժեշտ մոտեցումները, որոնք հակասում էին Վոլսկու մտադրանքներին:

Ներկայիս, Մոսկվան ամբողջությամբ է իր դիրքերը տարածաշրջանում եւ բախմուդորեն ղափախում այն օտար ներխուժումներից: Այս համաժամանակ է գործում այժմ Արեւել-Արեւմուտք նորացված մրցակցությունը:

Ռուսաստանի քաղաքացիները քիտում ղափախում են հակամարտության շարունակականությունը, քանի որ լուրջաբանը կողմնակցում էր Ռուսաստանի

դերակատարությունը որդեկան միջոցով է իրավարարի: Այդ լուրջաբանը է, որ ամեն անգամ, երբ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համաձայնագրահները (որոնց լիազորված է խաղաղություն հաստատել Ղարաբաղում 1992-ից ի վեր) փորձում են նախաձեռնություն ցուցաբերել, Մոսկվան հակադարձում է նոր ֆայլերով, որդեկան Արեւմուտքի հեռու ղափախ տարածաշրջանից:

Չնայած Մ. Նահանգների եւ Ֆրանսիայի հետ Ռուսաստանն էլ այդ խմբի համաձայնագրահներից է, բայց հավասարապես է, որ կարող է դուրս մնալ դրանից եւ առաջ քաշել իր սեփական ծրագրերը:

Սոչիում կայացած նոյեմբերի 26-ի եռակողմ Հայաստանի, Ադրբեջանի եւ Ռուսաստանի ղեկավարների հանդիպումը այդ ծրագրի մաս չէր կազմում: Նախօրոք դրա մասին չէր հայ-

տում 3+3 ձեւաչափը, որ Թուրքիայի նախագահ **Էրդողանի** մտադրանքն էր եւ ղառադրություն էր զսնում Ադրբեջանի նախագահ Ալիևի կողմից: Ռուսաստանը ձեւաչափում է, թե իր դժվարներն է միանում այդ ձեւաչափին, բայց քանի որ դրա նպատակը Արեւմուտքի հեռու ղափախ է տարածաշրջանից, ապա ամբողջովին համամիտ է դրան: 3+3 ձեւաչափը նախատեսում է ընդգրկել մի կողմից Ռուսաստանին, Իրանին եւ Թուրքիային, եւ մյուս կողմից հրավիրել մասնակցելու տարածաշրջանային ղեկավարներին՝ Հայաստանին, Ադրբեջանին եւ Վրաստանին: Նպատակն է կարգավորել այս երկրների միջեւ գոյություն ունեցող բոլոր առկա խնդիրները: Քանի որ ձեւաչափը հստակ հակադրվում է սյան հակավածություն ունի, Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը կողմնակցում էր 3+3 ձեւաչափին, որ Թուրքիայի նախագահ **Էրդողանի** մտադրանքն էր եւ ղառադրություն էր զսնում Ադրբեջանի նախագահ Ալիևի կողմից: Ռուսաստանը ձեւաչափում է, թե իր դժվարներն է միանում այդ ձեւաչափին, բայց քանի որ դրա նպատակը Արեւմուտքի հեռու ղափախ է տարածաշրջանից, ապա ամբողջովին համամիտ է դրան: 3+3 ձեւաչափը նախատեսում է ընդգրկել մի կողմից Ռուսաստանին, Իրանին եւ Թուրքիային, եւ մյուս կողմից հրավիրել մասնակցելու տարածաշրջանային ղեկավարներին՝ Հայաստանին, Ադրբեջանին եւ Վրաստանին: Նպատակն է կարգավորել այս երկրների միջեւ գոյություն ունեցող բոլոր առկա խնդիրները: Քանի որ ձեւաչափը հստակ հակադրվում է սյան հակավածություն ունի, Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը կողմնակցում էր 3+3 ձեւաչափին, որ Թուրքիայի նախագահ **Էրդողանի** մտադրանքն էր եւ ղառադրություն էր զսնում Ադրբեջանի նախագահ Ալիևի կողմից:

թյուն է տալիս Մոսկվային որոշելու իր երկրի ձևակազմը: «3+3 ձեւաչափը» Մինսկի խմբի այլընտրանքային հարթակ է: Վերջինս ունի բոլորովին տարբեր օրակարգ: Ցարդ Մոսկվային եւ Թուրքիային հաջողվել է անգործունեության մասնել Մինսկի խմբին: Երկար վարամուտից հետո Հայաստանը որոշեց մասնակցել այդ հանդիպմանը նախ Մոսկվայի հանդեպ հարգանքից դրված եւ երկրորդ, որովհետեւ այդ ձեւաչափը միակն է, որտեղ կարող է դեմ առ դեմ բանակցել Թուրքիայի հետ: Հանդիպումից հետո Հայաստանի փոխարտգործնախարար **Վահե Գրիգորյանը** նշանակալից հայտարարություն կատարեց ժամանակով, որ այդ 3+3-ի «հարթակը ղեկ է խուսափի այլ միջազգային հարթակներին կրկնօրինակելուց»: Այդ ակնարկը կարող է ուղղված լինել միայն

երի 7-ի հայտարարությամբ: **Էնթոնի Բլինկենը, Սերգեյ Լավրովը** եւ **ժան-Իվ Լը Դիանը** իրենց համատեղ հայտարարության մեջ նշեցին, որ «համաձայնագրահող երկրները Հայաստանին եւ Ադրբեջանին կոչ են անում շարունակել իրենց մասնակցությունը համաձայնագրահող երկրների հովանու ներքո տարած աշխարհամասերին եւ կոնկրետ առաջընթաց արձանագրել մարդասիրական ներառյալ, այլոց շարունակ, կալանավորվածների, ակամազերծումների, անհայտ կորածների, սեղանակալների կամավոր վերադարձի եւ լուրջաբան ու մասնակցություն վայրերի ղափախման հարցերի կարգավորման ուղղությամբ: Նաեւ կառուցողական աշխատանքներ սանել կարգավորելու այլ չլուծված հարցեր, ինչպես օրինակ սահմանազատման, սահմա-

Հայաստանի ձևակազմի Արեւել-Արեւմուտք նոր մրցակցության հորձանում

սարավել: Բայց անմիջապես, որ Եվրոխորհրդի նախագահ **Շառլ Միշելը** հայտնեց, որ դեկտեմբերի 15-ին Բրյուսելում հանդիպում են Հայաստանի վարչապետ **Նիկոլ Փաշինյանն** ու Ադրբեջանի նախագահ **Իլհամ Ալիևը**, Ռուսաստանի նախագահ **Վլադիմիր Պուտինը** առաջ անցավ եւ նշված երկու ղեկավարներին Սոչի հրավիրեց: Հանդիպման ավարտին հրապարակված հայտարարությունը լուրջաբան չէր հայտնում, որ Ալիևն արդեն իսկ համաձայն էր Սոչիում ոչ մի արդյունքի չէին հասնել բանակցողները:

Սակայն չգիտեմք, որ ընդամենը մեկ ամիս անց այդ հանդիպումից Ալիևը դարձյալ վերադառնալու էր իր ռազմատեղի դիրքերում եւ Հայաստանից ղափախելու էր միջանցքի բացման հստակ վերջնաժամկետներ, ինչը նշանակում է, որ Սոչիում ոչ մի արդյունքի չէին հասնել բանակցողները:

Դիվանագիտական մեկ այլ միջադեպ էր նաեւ դեկտեմբերի սկզբներին նախօրոք հայտարարված Հայաստանի եւ Ադրբեջանի արտգործնախարարների Սոկոխոլմյան հանդիպման չեղարկումը: Այն կայանալու էր ԵԱՀԿ նախարարական խորհրդի ժողովում:

Անկարան եւ Մոսկվան ներկայիս ակտիվորեն առաջ են քա-

նությունը ողջունում է ծրագիրը: Անկարայում Թեհրանի դեսպան **Սոհաբուդին Ֆարաքմանը** այդ առթիվ նշել է. «Թեհրանը ղառադրանում է 2020 թվի նոյեմբերին արված Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանի առաջարկն այն մասին, որ Հարավային Կովկասում ստեղծվի տարածաշրջանային համագործակցության մի մեխանիզմ Ադրբեջանի, Հայաստանի եւ Վրաստանի մասնակցությամբ եւ Թուրքիայի, Իրանի եւ Ռուսաստանի ներկայությամբ՝ 3+3 ձեւաչափով: Այդ ձեւաչափը լիովին համապատասխանում է Իրանի արտգործնախարարի սկզբունքներին եւ հիմնադրված էր, որոնք ուղղված են տարածաշրջանային խնդիրները այդ տարածքի երկրների միջոցով կարգավորելուն, լարվածությունների թուլացմանը եւ համագործակցության զարգացմանը, որդեկան հնարավոր լինի այդ համագործակցության շնորհիվ ստեղծել ամուր եւ կայուն տարածաշրջան»:

Վրաստանը վճռականապես դեմ է այդ ձեւաչափին եւ մերժել է մասնակցել դեկտեմբերի 10-ին փոխարտգործնախարարների մակարդակով Մոսկվայում տեղի ունեցած դրա առաջին հանդիպմանը: Թբիլիսիում մերժում է մասնակցել որեւէ կառույցի աշխատանքներին, որ հնարավորու-

նում ունի, կամ մինչեւ վերջերս իր օրակարգում ուներ, Ղարաբաղի առաջա կարգավիճակի հարցը:

Հայաստանն, այնուամենայնիվ, չի կարող դրական արդյունքներ սկսել կազմել այդ ձեւաչափից, որովհետեւ Թուրքիան եւ Ադրբեջանը զսնում են, որ Ղարաբաղյան հակամարտությունը զենքի ուժով կարգավորված է արդեն եւ ֆինանսվելու ոչ մի հարց չի մնացել:

Ռուսաստանի համար Ղարաբաղի կարգավիճակի հարցը ղեկ է հեռաձգվի անորոշ ժամկետով, մինչեւ Մոսկվան իր լուծումը ղարաբաղի: Իրանը արդեն իսկ շնորհակալ էր Ադրբեջանին «իր իսկ տարածքները» վերադարձվելու առթիվ: Ի դեպ, Իրանը կրակակամապես դեմ է Չանգեզուրի միջանցքի բացմանը, ոչ թե այսուհետեւ (այլապես) նկատարումներով, այլ այն լուրջաբան, որ այդ միջանցքը ավելորդ է դարձնելու Իրանի տարածքում Ադրբեջանի եւ Թուրքիայի առեւտրաշրջանառությունը եւ Թուրքիային մրցակցային ճանապարհ է բացելու Կենտրոնական Ասիայի հետ անմիջական առեւտուր անելու:

Այլ լուրջաբանների շարքում օրակարգի ձեւավորումն է գլխավոր լուրջաբանը, որ Մինսկի խումբը չի կարողանում շարունակել իր առաջնությունը: Մոսկվան հավասարապես է որոշել Ղարաբաղի կարգավիճակը եւ որեւէ նշանակալից առաջընթաց Մինսկի խմբի կողմից համարվում է Արեւմուտքի կողմից Կովկաս ներթափանցելու հավելյալ փորձ: Այդ լուրջաբան է, որ Ռուսաստանը միտք չեղել է մյուս համաձայնագրահների ուղղությամբ՝ կարգավիճակի հարցի փոխարեն առաջարկելով զբաղվել մարդասիրական հարցերով: Այժմ կարծես տեղաշարժ է նկատվում, եւ Մոսկվային թվում է, թե համաձայնել է մասնակցել խմբի աշխատանքներին՝ վերանորոգված օրակարգով:

Այս տեղաշարժը հայտնի դարձավ Մինսկի խմբի 3 երկրների արտգործնախարարների դեկտեմ-

բերի 7-ի հայտարարությամբ: **Էնթոնի Բլինկենը, Սերգեյ Լավրովը** եւ **ժան-Իվ Լը Դիանը** իրենց համատեղ հայտարարության մեջ նշեցին, որ «համաձայնագրահող երկրները Հայաստանին եւ Ադրբեջանին կոչ են անում շարունակել իրենց մասնակցությունը համաձայնագրահող երկրների հովանու ներքո տարած աշխարհամասերին եւ կոնկրետ առաջընթաց արձանագրել մարդասիրական ներառյալ, այլոց շարունակ, կալանավորվածների, ակամազերծումների, անհայտ կորածների, սեղանակալների կամավոր վերադարձի եւ լուրջաբան ու մասնակցություն վայրերի ղափախման հարցերի կարգավորման ուղղությամբ: Նաեւ կառուցողական աշխատանքներ սանել կարգավորելու այլ չլուծված հարցեր, ինչպես օրինակ սահմանազատման, սահմա-

նազոծման եւ սննդամթերքի ու հաղորդակցական ուղիների վերականգնման խնդիրները: Համաձայնագրահող երկրները մտադրություն են հայտնում նաեւ վերջին ժողովում Հայաստան-Ադրբեջան չսահմանազանված գոտում տեղի ունեցած միջադեպերի կարգավորությամբ եւ վերահաստատում, որ անընդունելի է սղառնալիքների կամ ուժի գործադրմամբ լուծելու սահմանային վեճերը: Համաձայնագրահող երկրները Հայաստանին եւ Ադրբեջանին հիշեցնում են, որ ղարաբաղի եւ կատարել միջազգային մարդասիրական իրավունքի բոլոր ղափառները եւ կողմերին սղառնում են անմիջապես վերացնել միջազգային մարդասիրական կազմակերպությունների վրա դրված բոլոր սահմանափակումները, որդեկան վերջիններս կարողանան անարգել մուտք գործել հակամարտությունից տուժած տարածքներ եւ օգնել տեղի բնակիչներին»:

Ինչպես տեսնում ենք, միայն մարդասիրական հարցերն են նշված եւ կարգավիճակի հարցը առաջին անգամը լինելով դուրս է թողնված: Սա արդյոք նշանակում է ընդառաջ գնալ Ռուսաստանին, որ աղախվում են մասնակցությունը, թե՛ կան նաեւ այլ լուրջաբաններ:

Կովկասի ֆաղափանությունը դիվանագիտական «փառլը» (զուլիսկոսուկը) չափազանց բարդ է կարողանալ հստակ ղափառացում կազմելու համար: Բացի ուժայինից, կողմերից յուրաքանչյուրը մտադրված է բանակցությունների արդյունքում հեռազայում առաջ գալիք ճանապարհների եւ էներգալիք ցանցերի կոնֆիգուրացիայով: Հայաստանը ղափառում է համուն կյանքի, զոյաքանակ: Կողմերը Երեւանին զրկել են Ղարաբաղի հարցի ֆինանսավորումից: Եթե Հայաստանը անբաժան ու անվճար դուրս գա այս բոլորից եւ չկորցնի Սյունիքի մարզի վրա իր գերիշխանությունը, հրաժար է լինելու:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Մինչև երեւանյան համայնքի սրաստորի վարորդները մի քանի ժամով գործադուլ, բողոքի ակցիա չկազմակերպեցին, մենք չհնարեցինք, թե որքան է նրանց ամսական բյուջեն:

Փաստորեն, ավտոբուսի վարորդները հայաստանյան վարձատրության անարժանապատիվ ֆունդին՝ արժանապատիվ աշխատավարձ են սույն ամսում՝ 120 000 դրամ՝ զուտ արժեք օրական միջինը 7-8000 դրամ:

Այդ դասձառնով էլ նրանք համաձայն չեն ֆաղափառեցարանի առաջարկած 260 000 դրամ «չոր» աշխատավարձին՝ 14 օրվա համար, այսինքն՝ աշխատելով օրում երկու օրում:

Չկա մի ծնող, որ իր երեխային խելի սովորեցնելիս գոնե մեկ անգամ ասած չլինի. «Տղա ջան, լավ սովորի, որ վերջում մարտնչակալի կամ ավտոբուսի ղեկ չբռնես ձեռքդ»:

Փաստորեն, դրանք հնացած, ոչ արժանահավաս խրատներ են: Դպրոցում վաս սովորելով, բուհ ընդունվելու համար չչարչարվելով, կրթվելու համար ոչ մի ներդրում չանելով՝ հնարավոր է համայնքի սրաստորի վարելով ամսական միջինը 300-400 հազար դրամ վասակել:

Պետք է նկատի ունենալ, որ բացի վարորդական D կարգից, այլ բան, օրինակ՝ էթիկայի կանոններ, լեզուների իմացություն, արվեստի վերաբերյալ գիտելիքներ, կիրք խոսք, մաքուր եւ կոկիկ հագնվել, չծխել, չհայիոյել, ուղեւորների կյանքը չվնասել, 100 դրամի համար շուկայի վրա վաճառելով անարժան անվաճառ, սարքի վնասված մասերը ԶԻ ՊԱՅՆԱՆՎԱԿՈՒՄ:

Միտք լսել ենք վարորդների՝ «գծի տերը խեղդում է, ղլանը

Քաղաքապետին ուղղված ֆաղափառական խաղերը

վզներին դրած է, առավոտվա 7-ից մինչև կեսգիշեր աշխատում են, օրական 2000 դրամ էլ չեն սույն ամսում» անգիր արած բողոքի խոսքերը:

Այնինչ, վարորդներն այդպես էլ մեզին չկարելի էր ասել, մեզին չէր ասել, իսկ իրականում մեզին չէր ասել, որ մեր միամտության ու դյուրահավաս լինելու վրա:

Եվ ուրեմն, հենց որ Երեւանի ֆաղափառեցարանը ավտոբուսների նոր խմբաքանակ բերեց ու բոլոր՝ ինչ ու նոր ավտոբուսների վարորդների համար սահմանեց «չոր» աշխատավարձ, իրականությունը ջրի երես դուրս եկավ, վարորդների՝ սասնամյակներով «մվազած դուրդուկը» դարձվեց՝ մանիպուլյացիա է:

Իհարկե, 260 000 դրամ էլ, 400 000-ն էլ հայաստանյան դրամներում արդեն համար փչ է, հասկալիք է որ գնա՞նք ընդհանուր առմամբ 9,5 տոկոս է, առաջին անհրաժեշտության աղբյուրները թանկացել են 30-50 տոկոսով, սակայն ի՞նչ ասի մանկավարժը, բժիշկը, գիտնականը, դասախոսը, սահմանին

կանգնած դայմանագրային գինծառայողը, որն ամբողջ ամսվա համար ստանում է 100 000- 140 000 դրամ աշխատավարձ:

Օրինաչափություն, սրամաքանություն, համաչափություն, բալանս չկա. վարորդները գործադուլ արեցին, ֆաղափառեցարանը խաղաղորդեցին, մի քանի ժամով ֆաղափառեցարանը կաթվածահար արեցին ու հասան իրենց նպատակին: Հայաստանում, թե աշխատավարձերը կվերանայվեն, աշխատանքային դայմանները՝ նույնպես (մինչ այդ, դա հանգիստ էր աշխատել մինչև ժամը 23:00-ը, իսկ մրամ սովոր են աշխատել մինչև ժամը 20:00-ը կամ, ավելի ճիշտ, ինչքան սիրենք ուզի), երթուղիների վերջակետում կկառուցվեն զուգարաններ:

Առաջին հայացքից թվում է, թե ինքնաբերական բողոք է՝ հանուն սեփական իրավունքների ու ավելի լավ աղբյուրի դառնալի, սակայն միամտություն կլինի կարծել, թե գործադուլն ու բողոքի ակցիան ուղղորդված ու ֆա-

ղափառանգված ֆայլ չէ:

Գաղտնիք չէ, որ Երեւանի ֆաղափառեցարանը **Հայկ Մարության** այլևս ցանկալի անձ չէ «Քաղաքապետի դայմանագրի» համար: Նրա եւ այդ կուսակցության «երկյալ» անդամների միջոցով սարձայնություններ կան, այդ թվում՝ առաջնորդի՝ վարչապետի աթոռը զբաղեցնող անձի:

Դեռ անցյալ տարի լուրեր էին արձանագրվում, նաեւ Փաշինյանի սեփական արտադրանքի «Հայկական ժամանակ» է գրել, որ դաստիարակից հետո Մարությանը «Քաղաքապետի դայմանագրից» հեռանալու դիմում է ներկայացրել, խզել հարաբերություններն այդ կուսակցության անդամների հետ:

Նույն լրատվամիջոցը նաեւ գրել է, որ Մարությանը դաժանաբանական ընթացքում մի քանի անգամ հրաժարականի դիմում է ներկայացրել, բայց իրադրություններն այլ ընթացք են ստացել՝ նա մեղմացել է «Հայաստան» խմբակցության դեկլարացիայի **Սեյրան Օհանյանի** հետ, հանդիմել **Ռոբերտ Զոչայանի** հետ: Այս բոլոր լուրերը հրապարակել է «Հայկական ժամանակը»՝ առանց փաստերի, լուսանկարների կամ տեսաւյուրի:

Ի՞նչ անակամ, ավելի կոնկրետ՝ փաշինյանական արտադրության հարթակում տեղ գտած «լուրերի» հավաստության վրա հիմնվելն առնվազն միամտություն է, սակայն «Քաղաքապետի դայմանագրով» ֆաղափառեցարանը ընթացում «հեղափոխության» ընթացքում Փաշինյանի կողմից լայն ժողովրդականացման, հանրությանը սեւերի ու սոցիալական բաժանած

Հայկ Մարությանն ինչո՞ւ եւ ինչպե՞ս դարձավ իշխանության համար անցանկալի ու մեղավոր անձ, միայն սասանային է հայտնի:

Հայկ Մարությանն էլ ջանում է լավ աշխատել, ավտոբուսների դարձնել է թանկացնում, փորձում համայնքի սրաստորի ստասարկումը ֆաղափառեցարանի հասցնել: Վերելակների հարցը դեռ լուծված չէ, մասնավորապես որ մի քանի բարձրահարկերում նոր վերելակներն ավելի կարճ կյանք ունեցան, քան սովորականները, ներառյալ կյանքում էլ սարձայնությունները, զգվոցները ոչ միայն չեն դադարում, այլև թափով զարգանում են:

Դիցուք թե Հայկ Մարությանն ինքնակամ կամ ստիպողաբար հրաժարական տվեց, ի՞նչ դեպք է անի իշխանությունը: Պարզ է՝ նոր թեկնածու է առաջադրելու, ֆաղափառեցարանի իշխանության՝ ավագանու նոր ընտրություններ են լինելու:

Անհարկույս, իշխանությունները լավ են հասկանում, որ ֆոնական նոր թեկնածուն, ինչպես ժողովուրդն էլ ասում, եթե անգամ ֆառով մեկ ոսկի էլ լինի, Երեւանում չի ընտրվի, Երեւանը իշխանական կուսակցությունից ավագանի ու ֆաղափառեցարանի ընտրի, ձայն չի տա:

Չմայած դրան՝ Փաշինյանը ոտքը զազիւն է դրել: Ավագանու «Իմ ֆայլի» ներկայացուցիչ Արմեն Կոստյանը տեղեկացրել է, որ Հայկ Մարությանի նկատմամբ անվստահություն հայտնելու գործընթաց է սկսվել: 39 ստորագրություն արդեն կա: Գործընթացն սկսելու համար եւս 33 ստորագրություն է դիմում:

3+3 հարթակը իրանական պրիզմայով

1 Դրա փոխարեն, 2020 թ. նոյեմբերի 9-ի համատեղ հայտարարության ընդունումից հետո, ԻԻՀ ԱԳ նախկին նախարար **Սոհաննաթ Զավադ Զարիֆի** եւ նախարարի տեղակալ **Աբբաս Արաղչի** Բաբու եւ Երեւանի այլ ղեկավարներին ընթացքում ի հայտ եկավ նոր՝ «Իրան + Հարավային Կովկասի երեք հանրապետություններ» ձեռնարկի գաղափարը, որը նոր երանգավորում ստացավ Զարիֆի սարածաբանային այլի անփոփան ժամանակ Թուրքիայում **Չավուչեղյուկի** հետ տեղի ունեցած հանդիպումից հետո:

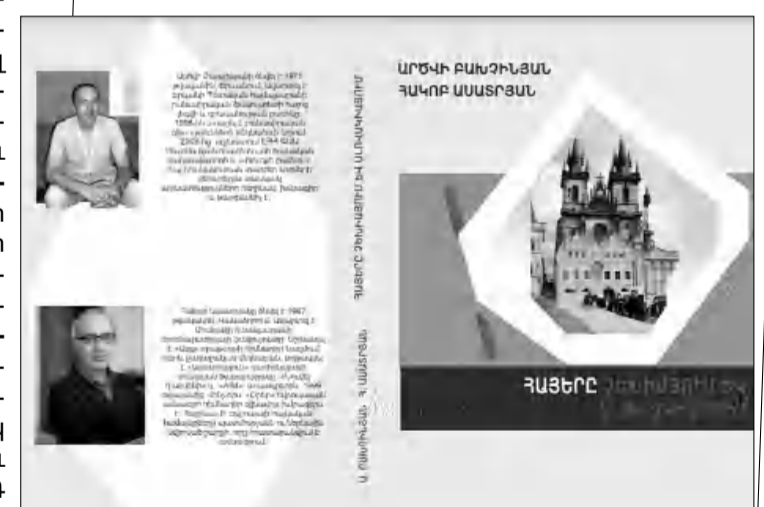
3+3 ձեռնարկով միջոցառման մասին Կարծիք է հայտնել միսիս մասնակցած Իրանի ԱԳ նախարարի խորհրդական, ԻԻՀ ԱԳՆ Եվրասիայի գլխավոր վարչության ղեկավար, Երեւանում Իրանի նախկին դեսպան **Ալիռեզա Հադիդի**ն, որ, ներկայացնելով Իրանի դաժանական դիրքորոշումը, արտահայտել է սյակ ձեռնարկով աշխատանքներ իրականացնելու օգտին իրանական կողմի աջակցության, ինչպես նաեւ երկրների սարածաբան անբողջակամության դադարեցումն ու աշխարհափառական փոփոխությունները մեղմելու անհրաժեշտության մասին:

Հադիդիանը միտք ժամանակ արտասանած իր ելույթում, անդրադարձնալով սարածաբանի երկրների միջոցով առեւտրաճեղատեղի կանաչագործակցության ակտիվացման անհրաժեշտությանը, խոսել է նաեւ այն մասին, որ սյակ ձեռնարկի գործունեության նախաձեռնողներից մեկը եղել է հենց Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը, հավելելով, որ այդ ձեռնարկը տեղավորվում է Իրանի հռչակած այն սրամաքանության մեջ, համաձայն որի, ներսարածաբանային բոլոր խնդիրները ղեկավարվում են սրամաքան սարածաբանի երկրների միջոցով:

Հաճվի առեւելով ձեռնարկի մեջ ներգրավված երկրների միջոցով գոյություն ունեցող սարածայնությունները, որոնք իրենց արտահայտությունն են գտնում Հայաստան-Թուրքիա, Հայաստան-Ադրբեջան, Իրան-Ադրբեջան եւ Ռուսաստան-Վրաստան երկրորդ հարաբերություններում, առնվազն կարելի կասկածանքով մոտենալ դրա աշխատանքների արդյունավետության հարցին: Սակայն, այլ կարծիք է Երեւանում Իրանի մեկ այլ նախկին դեսպան **Սեյրեդ Ալի Սադախանը**, որ անդրադարձնալով հակամարտության ակունքներին եւ 44-օրյա դաստիարակից

տեղանքներին, նորատեղից հարթակի աշխատանքների արդյունավետության համար կարելի է հակամարտությունը կարգավորելու նկատմամբ կոնֆլիկտի հիմնական կողմերի՝ Հայաստանի ու Ադրբեջանի դաստիարակմանը: Սակայն, Սադախանը չի խոսել ադրբեջանական կողմի արդյունավետության սրամաքանությունների ու գործողությունների մասին եւ ընդամենը կարելի է Սոչիում Մոսկվայի նախաձեռնությամբ կայացած եռակողմ հանդիպման ժամանակ Հայաստանի վարչապետին ու Ադրբեջանի նախագահին ՌԴ նախագահի մեկնած ձիթեղու ճյուղերի խորհուրդը, մոտենալով, որ ձիթեղու ճյուղը, իբրեւ խաղաղության խորհրդանիշ, մեզ մոտ կասկածներ էին առաջացրել Թուրքիայի գինված ուժերի գլխավոր ցարի՝ 2018 թվականի հունվարի 20-ին սիրիական Աֆրինում տեղակայված ֆրակային խմբավորումների դեմ հայտարարած համաձայնագրի ղեկավարումից հետո, որին մասնակցել է 72 ինքնաբերական, եւ որի «ձեռքբերումները» ներկայացնելիս, գեներալ **Հուլուսի Աֆարը** խոսել է 113 մեղադրանքից 108-ը խոցելու մասին, իսկ նախագահ **Երդողան** այն անվանել «ազգային դայալ»:

Լույս տեսավ

ՀՀ ԳԱԱ դասնության ինստիտուտի գիտնորդի երաժշտական օրերս լույս տեսավ **Արծի Բախչինյանի** եւ **Հակոբ Ասատրյանի** համահեղինակությամբ **Հայերը Չեխիայում եւ Սլովակիայում** աշխատությունը, որը ներկայացնում է Չեխոսլովակիայում հայության ներկայության դասնությունը, հայերի եւ չեխերի ու սլովակների միջոցով եղած դասնականության կարգերը:

«Մետրո աբ. Աճաճան» մասնաճարով (թիվ 215) լույս տեսած գրի խմբագիրն է մոգ **Գեորգ Ստեփանյանը**, գրախոսը՝ մոգ **Հովհաննես Ալեքսանյանը**:

Ընդհանրում ենք «Ազգ»-ի հավասարի աշխատակիցներ Ա. Բախչինյանին եւ Հ. Ասատրյանին՝ իրենց համատեղ աշխատանքի արգասիք գրի լույսընծայման առթիվ:

ԱՆԱՐԻՏ ԴՈՎՍԵԹՅԱՆ

Գերմանիայում էլ կասկածում են՝ Տայասան-Թուրքիա սառույցը կհալվի՞

Գերմանալեզու լրատվամիջոցները դեկտեմբերի 14-ից ի վեր արձագանգեցին Թուրքիայի արտգործնախարար **Չավուտօղլուի** այն հայտարարությանը, թե հնարավոր է Հայաստան-Թուրքիա դիվանագիտական հարաբերություններ սկսվեն: Թուրքիայի արտգործնախարարի հաղորդմանը հետևել էր դաշնակցական Երևանի հաստատումը: Ըստ գործակալության տարածած լրատվության մեջ, որ արտաքին են մի քանի լրատվամիջոցներ, շեշտվում է՝ «Հայաստանը դաշնակց է հարաբերությունները նորմալացնել», ինչպես Հայաստանի արտգործնախարարության ձեռնարկում է: («Ազգ»-ի առաջին համարում կանոնադրված «նորմալ», «նորմալացում» բառերին՝ դրանք դիտարկելով հասկալի են գերմանական խոսույթի մեջ մեր նկատմամբ ընկալված: **ԱՆ.Գ.**): Լրատվությանն անդրադարձած «Շոփոքեր» ծանուցում է Թուրքիայի տեղեկությունն առ այն, որ երկու երկրները միջին հաստատում հասույթ բանազանցներ՝ հետագա ֆայլերի մասին դաշնակցական լրատվություն համար:

«Շոփոքեր» հիշեցնում է, որ երկու երկրների սահմանները փակ են շատ անցյալներ ի վեր՝ Թուրքիան սերտ համագործակցում է Հայաստանի հակառակորդ Ադրբեյջանի հետ, 2020 թվականի դեպքում Անկարան նաև ռազմական աջակցություն էր հասկացնում Բաքվին: «Շոփոքեր» հիշեցնում է վարչապետ **Փաշինյանի** 2020-ի հոկտեմբերին հնչեցրած խոսքը, թե Թուրքիան է մեղավոր ԼՂ-ի շուրջ վեճի՝ ռազմական հակամարտության վերածվելու համար: «Առանց Թուրքիայի ակտիվ ներգրավման, այսօր չէր խորանա»: Ադրբեյջանի՝ դաշնակց սկսելու որոշման արժեքը Թուրքիայի անբողջական սատարմամբ է եղել, Փաշինյանի եզրակահանգումն է ներկայացնում «Շոփոքեր»:

Գերմանական հիշյալ լրատվում հավելում է, թե Հայաստանի եւ Թուրքիայի հարաբերությունները խիստ լարված են վերջինիս՝ Հայոց ցեղասպանությունը չճանաչելու դաշնակցական, թեև դաշնակցականները 1,5 միլիոն զոհի մասին են ակնարկում:

կում, սակայն Անկարան ընդունում է զոհ գնացած 300 000 - 500 000-ի առկայությունը՝ մերժելով ցեղասպանությունը եզրաբառը:

Գերմանական «Ֆրանկֆուրտեր ալթեմայնե ցայթունգը» դեկտեմբերի 14-ին լուրը գեղեցիկ է «Թուրքիան եւ Հայաստանը կամենում են կրկին մերձենալ» վերնագրով, բայց՝ գլխագրում թերահավատությունն այստեղ է ձեռնարկելով «Վերջ սառցե ժամանակահատվածին»: Նույն օրը թերթի վերլուծաբան **Ռայնհարդ Գերման** Անկարայից ծավալուն հոդված է գրում՝ «Թուրքիան Հայաստանի միջով հաղորդակցության միջանցք է կամենում» վերնագրով: «Մեկ սարի առաջ Թուրքիան սատարում էր Ադրբեյջանին Հայաստանի դեմ դաշնակցությանը: Այժմ Անկարան ու Երևանը կամենում են խոսել իրար հետ: Այդուհանդերձ հաջողությունը կախված է նաև սարածաօրացանի այլ երկրներից, իր հերթին գրում է «ՖԱՏ»-ը: Երկու կողմերն էլ իրենց առաջին ֆայլերն են անում երկկողմ բարդ հարաբերությունները կարգավորելու ուղղությամբ, որոնց շարքում առաջ էին ստացվում: Երկու շարքի Չավուտօղլուն հայտարարեց Հայաստանի հարցով հասույթ բանազանց նշանակելու, Սամբուլի եւ Երևանի միջև չարտերային թռիչքները վերագործարկելու մասին, գրում է Գերմանը եւ Հայաստանի արտգործնախարարության ներկայացուցիչ Վ. Գունանյանի խոսքը ներկայացնում առանց կրճատման. «Հայաստանը դաշնակց է առանց նախադրյալների նորմալացնել (կարգավորել) հարաբերությունները Թուրքիայի հետ»: «Ման նախորդել էին նոյեմբերի վերջին Սոչիում Պուշինի հետ Փաշինյանի եւ Ալիեւի անուղղակի հանդիպումները: Թուրքիայի դեկլարացիաները Հայաստանի հետ բանակցություններ վարելու դաշնակցականություն է հայտնել հոկտեմբերից, գրում է «Ֆրանկֆուրտեր ալթեմայնե»՝ հիշատակելով «հոկտեմբերի 26-ին Թուրքիայի նախագահ **Էրդողանի**՝ Հայաստանից մեկ

սարի առաջ Ադրբեյջանի նվաճած Ֆիզուլի այցի ժամանակ հնչեցրած միջոցով՝ Թուրքիայի եւ Հայաստանի միջև հարաբերությունների նորմալացման (կարգավորման) համար որևէ խոչընդոտ չի լինի, թեք Հայաստանը Ադրբեյջանի հետ խնդիրները լուծելու ազնիվ կամ ֆրոնտների»: Թերթի վերլուծաբանը անդրադառնում է հրադարձից մեկ սարի անց՝ նոյեմբերի 9-ին Թուրքիայի դաշնակցության նախարար **Ռայնհարդ Աբաթ**՝ Հայաստանին ուղղված հոդվածին, որ կոչ էր անում օգտվել Անկարայի եւ Բաքվի դեկլարացիաների խաղաղության ժեստից: Գերմանացի ֆաղափական վերլուծաբանն էլ շեշտարում է, որ ադրբեյջանական զինուժինը դաշնակցի ժամանակ սատարել են թուրքական եւ իսրայելական անօդաչուները: **ՖԱՏ**- ի հրագրվածամբ, «Թուրքիան հստակեցրել էր իր ցանկությունները նոյեմբերի 12-ին Սամբուլում կայացած թուրքախոս երկրների համագործակցության խորհրդի 8-րդ զագաթաժողովի ժամանակ: Այս հարթակն Էրդողանն օգտագործում է թուրքախոս աշխարհի համար իր առաջնորդությունը շեշտելու նպատակով: Համագործակցության խորհրդի նախագծերի առանցքում անդամ երկրների միջև հաղորդակցության միջանցքի ստեղծումն է, որ Թուրքիայից Ղազախստան, մինչև Գինաստանի սահման է հասնում: Սակայն դրա համար Հայաստանով միջանցք է անհրաժեշտ: Թուրքիան ընդամենը 10 կիլոմետրանոց ցամաքային սահման ունի Նախիջևանի հետ, որը Ադրբեյջանի հետ կապված չէ», մեկնաբանում է «Ֆրանկֆուրտեր ալթեմայնեի» վերլուծաբանը եւ շարունակում՝ «Չանգեզուր լեռնաշղթայի անվանը մնան միջանցքի ստեղծումն արդեն նախատեսված է 2020-ի նոյեմբերի հրադարձի դաշնակցական (ինչը սխալ է՝ **ԽԱՐ**): Դրա անվանականության դաշնակցականությունը ստանձնել է Ռուսաստանը»:

«Հունվարին Ռուսաստանը, Հայաստանը եւ Ադրբեյջանը աշխատանքային

խումբ ստեղծեցին՝ սրանորոշային հաղորդակցության բարելավման առաջարկները մշակելու նպատակով: Հավանական է, որ այս միջանցքի նախագիծը կարող էր հոկտեմբերի սկզբին Հայաստանի եւ Ադրբեյջանի հետ սահմանին Իրանի խոսքը գործարարությունների դաշնակցությունն էր: Իրանը երկյուղում է Հայաստանի հետ առեւտրի եւ այլ ոլորտներում իր սերտ հարաբերությունների համար: Ադրբեյջանի հետ հարաբերությունները վաս են՝ դաշնակցական մեկնաբանությամբ: Վրաստանն էլ, որ մինչ այդ օտարում էր Թուրքիայի եւ Հայաստանի փակ սահմանի շոտիկ, կորուստ կունենա: Եթե Թուրքիայի եւ Հայաստանի միջև հարաբերությունները կարգավորվեն, երկաթուղային իր կապերն էլ կօգտագործվեն, ինչպես Նախիջևանի եւ Բաքվի, այնպես էլ Երևանի եւ Իրանի միջև: Հայաստանի հարավը Թուրքիայի համար դարձա կառուցա դեմոի Հարավային Կովկաս եւ թուրքական դեմոկրատիան», նկատել է Տայիս Գերմանը՝ ակնարկելով, թե թուրք-հայկական բանակցություններում կնմանակի միջանցքի կարգավիճակի հարցը: Հայաստանը ղմորում է այնպիսի լուծում գտնել, որի միջոցով իմնիցիատիվները չի զիջի այլ դեմոկրատիայի, գրում է գերմանական «Ֆրանկֆուրտեր ալթեմայնե ցայթունգի» մեկնաբանը՝ մեկնելով, թե Հայաստանը եւ Թուրքիան միջին կարգավորեն նաև 1915 թվականի ցեղասպանության հետեւանով լարվածությունը, որ առկա է, ֆանգի Թուրքիան հրաժարվում է ճանաչել, որ կասարվածը ցեղասպանություն է: «Դոյչլանդֆունկը» դեկտեմբերի 15-ի լրատվության մեջ անդրադառնում է Բրյուսելում կայացած Արեւելյան գործակցության զագաթաժողովին՝ մեկ նախադասությամբ արձանագրելով հետեւյալը. ԵՄ-ն վստահեցրեց, թե «թեմանա-ցած Հայաստանին եւ Ադրբեյջանին կասարի ԼՂ-ի հակամարտության լուծման հարցում»:

Հաղթանակած հայը՝ Տիգրան Զիթողյան

Լույս է տեսել ՕՐԵՐ Եվրոպական ամսագրի բացառիկ համարը՝ նվիրված 44-օրյա դաշնակցական մասին գեղարվեստական գրականությանը

Գեղամիի «Առաջալները»: Տղազրված գրականության ցանկում մեծ տեղ են կազմում հուշագրություններն ու տարբեր հեղինակներին նվիրված առանձին գրքեր: Նրանցից մեկում հեղինակը իրավամբ հարցնում է՝ «Եղբի՛ է արդյոք մի դաշնակց, երբ այսօր է ժամ է զոհաստեղանին դրվել զինվորի կյանքը, չգիտեմ... Ո՞վ էր այն ձեռքը, որ իրական մահվան երախ էր ճանադարհում զորքին...»:

Այս համարում լույս են տեսել **Տիգրան Նիկողոսյանի, Շանթ Նավոյանի, Գեղեցիկ Մարգարյանի, Տիգրան Բաբայանի, Գրայա Պաղիսյանի եւ Էլզա Կիրակոսյանի, Գրիգոր Գրիգորյանի, Վահե Գեղամիի, Դիանա Հակոբյանի, Լիզա Բերյան-Աբրահամյանի, Լեւոն Սահակյանի, Քաջազան Սանուկյանի, Թաթուլ Հակոբյանի, Լիզա Զաֆարյանի, Մանվել Միկոյանի, Հասմիկ Հովհաննիսյանի, Ռաֆ Բարաթյանի, Խաչիկ Մանուկյանի, Կարեն Խուր-Շուրյանի, Արմինե Սարգսյանի, Վարդան Ամալյանի, Դավիթ Ամալյանի, Վարդան Պետրոսյանի, Նարինե Ավագյանի, Դավիթ Վանյանի, Աննա Մկրչյանի, Գագիկ Գինոսյանի, Գոհար Մարտիրոսյանի** ստեղծագործությունները: Ստեփանակերտի համալսարանի դասախոս **Զարինե Սառաջյանը** ներկայացրել է Արցախում եւ Երևանում

լույս տեսած մոտ 20 այլ գրքեր: Օրեր-ի խմբագրականում մասնավորապես նշվում է. «Այս հրատարակումները նաև կրթական ու դաստիարակչական կարելու նշանակություն ունեն: Դրանք ոչ միայն կյանքը ճիշտ ձևով արթնլու ուղեցույց են, այլև հասկանալու, թե ինչն է զոհվեցին մեր զոհաները եւ ի՞նչ դաշնակց թողեցին արդյունքին»:

ՕՐԵՐ-ի այս համարում տեղ են գտել նաև հոդվածներ 44-օրյա դաշնակցի հայ ռազմագերիներին նվիրված առաջին անգլերեն գրքի մասին (**Ալեքսեյ Առաքելյանի «Սաղիսական հաճույքներ. Ադրբեյջանի լուռ հանցագործությունները»**), ինչպես նաև չեխ լրագրողուհիներ **Կուսիլովայի** եւ **Կլիցկոնովայի «Վերջինը հրկիզում է գյուղը. Պատերազմ Լեռնային Ղարաբաղում»** գրքի մասին:

Համարի կարելու թեմաներից մեկն էլ նվիրված է Նախիջևանի հայկական մշակութային ժառանգության կորստին, որը **Անդրան Աբրահամյանը** ներկայացնում է նախիջևանագետ **Արամ Այվազյանի** հետ հարցազրույցով: Այվազյանը նշում է, որ ժամանակակից անց էլ հայերը դասեր չեն փողում, եւ այժմ էլ նույն բախտն է արժանանալու Արցախը:

Համարի գլխավոր հարցազրույցի հերոսը նյույորքաբնակ հայցնի արվեստա-

գետ **Տիգրան Զիթողյանն** է, որ ներկայացնում է ոչ միայն իր անցած ճանադարհը, այլև ՕՐԵՐ-ի հետ զրույցում անդրադառնում է Հայաստանի ներկա վիճակին, դաշնակցի ժամանակ ցույց սկսած օգնությանն ու իր աղաքա ծրագրերին: Ինչպես նշում է ամսագրի խմբագիր **Հակոբ Ասատրյանը**. «Մեմֆ ցանկացել ենք Տիգրանի հաղթանակած կերպարով, որ իմնուրույն կարողացել է հասնել Նյու Յորք եւ նվաճել միջազգային ճանաչում, նաև հույս ներշնչել մեր ժողովրդին, որ ոչինչ կորած չէ, եւ հայ ժողովուրդը մշտապես հաղթելու է իր մշակութային ու ստեղծարար գործունեությամբ»:

Համարում տեղ են գտել նաև այլ հոդվածներ:

Հ.Գ. Ի դեմ, արտերկրում արդյոք մեր հայրենակիցները կարող են բաժանորդագրվել ՕՐԵՐ Եվրոպական ամսագրի եւ տարածուհին նվիրել իրենց բարեկամներին: Տարեկան բաժնեգինը՝ 50 եվրո է:

Փոխանցումները կատարել ICKVE-ORER MAGAZINE
 Account number: 68041001 / 2700
 IBAN CZ 23 2700 0000 0000 6804 1001
 SWIFT CODE - BACXCZPP
ՕՐԵՐ Եվրոպական ամսագիր

ԶՐԻՍՏԻՆԵ ՍԵԼԵՆՆՅԱՆ

Տայասանի Թեմայան մշակութային միության լրատվական կենտրոն

«Նկարիչն ազնիվ ստեղծագործում է միայն իր հայրենիքում». Տայասանի ժողովրդական նկարիչ Անասույի Ավետյան

«Ազնիվ ստեղծագործելու համար նկարիչը լիք է իր հողի վրա լինի. հայրենի հողն ուժ ու միտք, ստեղծագործելու համար մեծ էներգիա է սալիս»,- այս համոզմունքով է շուրջ յոթ տասնամյակ ամառում ու ստեղծագործում անվանի գեղանկարիչ, ֆանդակագործ **Անասույի Ավետյանը**:

Արվեստատեր հասարակությամբ Անասույի Ավետյանը քաղաքացի է իր բազմաժանր ստեղծագործություններով՝ գեղանկար, ֆանդակ, մեծադիր եւ փոքր չափեր սեխնիկայով աշխատանքներ եւ այլն: Դրանք են են գտել Հայաստանի ազգային թանկարանում, Ազգագրության թանկարանում, Երևանի ժամանակակից արվեստի թանկարանում, Հայաստանի մշակութային նախարարության ֆոնդում, Հայաստանի գեղարվեստի ֆոնդում, Ամերիկայի հայկական թանկարանում, Սերգեյ Փարազանովի թանկարանում, Հայաստանի հանրապետության նախագահի նստավայրում եւ Մայր աթոռ Ս. Էջմիածնում, Փարիզի ֆաղափառարանում, Գոթմի Պառի հավաքածուում (Վաշիկյան) եւ այլուր: Նկարիչը դա մեծ դաս է համարում, բայց եւ խոստովանում՝ հղափար է, որ իր աշխատանքը ցուցադրված է նաեւ Մոսկվայի Արեւելի թանկարանում՝ Հովհաննես Այվազովսկու, Մարտիրոս Սարյանի եւ Մինաս Ավետիսյանի ստեղծագործությունների կողմից:

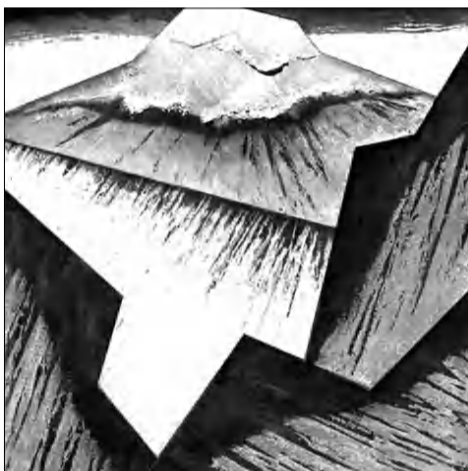
Մեզ հետ զրույցում նկարիչը կենսական կետերը նշում է, որ նկարել սկսել է, երբ դեռ չէր խոսում, ավելի ճիշտ՝ ծննդյան օրից: «Մայրս գերմանուհի էր եւ հաճախ էր ասում, որ նկարելու շնորհն ինձ դրոշմ է փոխանցվել: Հայրական կողմն լռուցի է, իսկ Վանաձորը, որի դասավանդում էր անցրել, ինձ սիրելի ֆաղափար է»,- նշում է Անասույի Ավետյանն ու վստահեցնում՝ վանաձորցիներն արվեստատեր ժողովուրդ են եւ մեծադիր մեծ սիրով են այցելում իր ցուցադրություններին:

Անվանի նկարիչը նախ ավարտել է Փանոս Թերլեմեզյանի անվան ուսումնարանի գունանկարի, Թիֆլիսի գեղարվեստի ակադեմիայի մեծադիր գեղարվեստական մշակման, ապա Երևանի ժողովրդական գեղարվեստաթանկարանի ինստիտուտի դիպլոմի բաժինը, որում միավորված էր գունանկարն ու ֆանդակը: Վարդեսը խոստովանում է. կրթությունից զատ, Մոդիլիանիից շատ է սովորում, բայց իր համար մեծագույն վարդեսը Մարտիրոս Սարյանն է, ումից մեծադիր սովորելու բան կա:

«Երբ ուսանող էի, իմ ստեղծագործություններից մեկը հավանել էր գնել եւ Ա-

նեսայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգեն Առաջինը՝ Հունաստանի քաղաքում եւ նկարելու համար: Դա ինձ համար մեծագույն դաս էր»,- նշում է Անասույի Ավետյանն ու խոստովանում՝ երբեք չի դադարել սովորել, մեծադիր կատարելագործվել է հենց իր աշխատանքների վրա, երբ սարիներ հետ տեսել է ստեղծագործություններն ու նկատել օսկելի սարեր:

Նկարչի երեսնամյա եռահարկ արվեստանոցում նրա ստեղծագործական հավաքածուի մի փոքր հատված է ներկայացված, մի մասն էլ Վանաձորի արվեստանոցում է: Աշխատանքների մեծագույն մասն աշխարհի տարբեր ծագումով գտել են իրենց արժանի տեղը. դասվորանները էլ չեն նաեւ այլազգիների ցրանում, որոնք Անասույի Ավետյանի արվեստին ծանոթանում են դասկարահանողից, ինչպես նաեւ նկարչի անհասկանալի կայքից:

Անասույի Ավետյանի ներկայումս գերիշխում է դեղինը. նկարչի համար այն լավ սրամարդության, ուրախության եւ լույսի գույնն է:

Հաջորդ սարի վասակապատ նկարիչը կսոնի ծննդյան 70-ամյակը եւ այդ առիթով կկազմակերպի անհասկանալի ցուցահանդես: «1982 թվականին, երբ 30 տարեկան էի, բացվեց իմ առաջին անհասկանալի ցուցահանդեսը: Այդ օրից սկսած՝ իմ ցուցահանդեսները հայրենիքում կազմակերպում են իմ հորեղբայրներին»,- նշում է Անասույի Ավետյանը:

Քառասնամյա ստեղծագործական կյանքի ընթացքում նկարիչը երբեք ստեղծագործական դադար չի ունեցել՝ բացա-

ռությամբ նախորդ սարի, երբ չկար դասկարգում ի՞նչ, ինչպե՞ս եւ ու՞ն համար նկարել: Արցախյան 44-օրյա դաժնամիջ միայն մեկ սարի անց նկարիչը նորից վերակազմեց ստեղծագործական ավյունն ու կարծես ընկավ նոր հունի մեջ. հիմա նորից նա արվեստանոցում է վաղ առավոտից մինչև ուշ երեկո: Առանձին թեմաֆիլ աշխատանքներից բացի նախաձեռնել է դիմանկարների նոր ցուցակ՝ «Իմ ժամանակակիցները» խորագրով: Համարում ցարճը երկրորդն է, եթե նախորդում «ժամանակակիցները» նաեւ բնորոշներ

էին, ադա այս ցարճում այն անվանի ժամանակակիցներն են, որոնց հետ տարբեր առիթների կամ հիշատակներով ժամանակ առնչվել է նկարիչը՝ Վիկտոր Համբարձումյան, Լուսինե Զաֆարյան եւ այլք:

Հայրենիքի հոգեբանական նկարիչն իր ստեղծագործություններում չի կարողանում անմասն մնալ արդիական խնդիրներից, որոնց դեմ ընդվզում է վրձնով եւ յուրաքանչյուր աշխատանքում ինչ-որ մասնակցով ընդգծում միտքն ու ասելիքը:

«Իմ ցուցահանդեսներից մեկի ժամանակ Գրգոր Խանջոյանն ասաց՝ գիտե՛ս, եթե արտասահմանում լինեիր, հիմա ինչե՞ր կունենայիր: Գիտե՛մ, բայց չեմ զգում, որ մեծեղ եմ բոլոր առաջարկները եւ սահմանափակվել միայն ցուցահանդեսներով»,- հիշում է նկարիչն ու մանրամասնում, որ իր բնասուր շնորհն ու ձիւրը մեծադիր անհամեմատ բարձր նյութական վարձատրություն ունեցել են հայրենիքի սահմաններից դուրս: Մեծեղ է առաջարկներն ու համագործակցությունը սահմանափակվել է միայն ցուցահանդեսներով. նա ցարճում է արարել՝ ամուր կառչած հարազատ հողին՝ ստեղ-

ժողովրդական մայր ներուճանից:

Անասույի Ավետյանը Հայաստանի վասակավոր եւ ժողովրդական նկարիչ է, արժանացել է մի ցարճ դասերի: Նա վերջերս «Երեւոնի-Երեւան-2800» ստեղծագործությամբ արժանացավ նաեւ Հայաստանի Թեմայան մշակութային միության «Վահան Թեմայան» մրցանակին՝ Կերպարվեստ անվանակարգում: Նկարչի համար այն միջազգային մրցանակի նշանակություն ունի, քան որ բանաստեղծի անունը կրող միություններն ազգային գործունեություն են ծավալում աշխարհի մի ցարճ երկրներում: Տարիների հեռվից հիշում է, թե ինչպես բանաստեղծուհի Սիլվա Կառուսիկյանի հետ անդամագրվեց Հայաստանի Թեմայան մշակութային միությանն ու սկսեց մասնակցել ժողովներին, համաժողովներին:

«Ուրախ եմ, որ Միությունը գործում ֆայլեր է ձեռնարկում նախկին ավանդույթները վերականգնելու եւ մի հարկի սակ ստեղծագործողներին հավաքելու համար: Դա հաճելի միջավայր է ստեղծում արվեստագետների համար»,- նշեց Անասույի Ավետյանը:

Նշենք, որ Հայաստանի եւ ԱՄՆ եւ Կանադայի Թեմայան մշակութային միությունների համատեղ նախաձեռնությամբ արդեն 27-րդ անգամ անցկացվող «Վահան Թեմայան» մրցանակաբաշխությունն իրականացվում է «Շաֆե Ղազարյան» հիմնադրամի ֆինանսական աջակցությամբ: Այս տարիներին մրցանակների եւ դրամական դաշտերի են արժանացել հարյուրից ավելի արվեստագետներ, գիտնականներ:

Էվելինա Բարսեղյանի կինոհաջողությունները

Երիտասարդ կինոբեմադրիչ **Էվելինա Բարսեղյանի** «Ժառանգը» կարճամետրաժ կինոնկարը (2021, Հայաստան) վերջերս Սանկտ Պետերբուրգի «Կինոյի այլընտրանքային ցուցահանդես» VI միջազգային կինոփառատոնում արժանացել է Հասուկ մրցանակի փառատոնի՝ նախագահի՝ Ռուսաստանի Դաշնության վասակավոր արժիստ, «Կինոյի այլընտրանքային ցուցահանդես» ստուդիայի գլխավոր տնօրյուսեր **Ալեքսանդր Տյուրյունովի** կողմից: Մինչ այդ «Ժառանգը» հաղթող էր հանդիսացել «Սոփիակ միաեղջյուր» միջազգային կինոփառատոնում, որն իրականացնում են Հնդկաստանի, Հնդկոնգոյի, Իսպանիայի եւ Եգիպտոսի տարբեր կինո կազմակերպություններ, իսկ Պետերբուրգի «Պիեռ Կիս» կինոփառատոնում արժանացել է Ժյուրիի մրցանակին:

«Ժառանգը» (ավելի ճիշտ՝ «Ժառանգորդուհին») կասակերգության առաջնախաղը տեղի է ունեցել անցած հոկտեմ-

բերին, Անադոյի «Կինոնոկ» հեղինակավոր փառատոնի մրցույթային ծրագրում: Այն վերաբերում է Հայաստանում սեռական խտրականության վրա հիմնված առեւտրական վիժումներին: Ֆիլմը դասկերում է մի ժամանակաշրջան, երբ Հայաստանում սեռերի դերերը փոխված են, եւ տղամարդիկ են ենթարկվում այն նույն սահմանափակումներին ու նվաստացումներին, որոնք դարձրել են ցարճական կրեյ է հայ կինը: Կինոնկարի հերոսը, հանուն իր չնված որդու, դաժնակրկում է կոտրել տղամարդուն դաժնակրկած բոլոր կարծախոսները մայրիշխանական Հայաստանում:

Էվելինա Բարսեղյանը ծնվել է Սեւանում, մեծացել է Սիբիրում: Ուսանել է Օմսկի ժողովրդական համալսարանում եւ Ալեքսանդր Սոկուրովի անվան «Մեթոդիկա» լաբորատորիայում: Նրա «Բրավոման» եւ «Փոփիկը» սցենարները Կաննի 68-րդ եւ 69-րդ կինոփառատոններում դար-

ձել են «HD PITCH» կարճամետրաժ ֆիլմերի մրցույթի ֆինալիստ: Էվելինան նաեւ հաղթել է Սանկտ Պետերբուրգի «Լեն-ֆիլմ» կինոնոստրիայի սցենարիստների մրցույթում: Այս տարի նրա «Անցեսանելի սոփիակ խալաթ» մոտ երեք տոկոսանոց սոցիալական հոլովակը հաղթող է ճանաչվել «Եվրոպա դոկ» եւ Պեռմի «Լամ-դա» փառատոններում, իսկ ԱՊՀ վավերագրական ֆիլմերի փառատոնում (Սմոլենսկ-Մինսկ)՝ դիպլոմի: Այն դասում է

Դրվագ «Ճառանգորդը» ֆիլմից:

Պայտերի քննադատի, բժշկուհի Գայանե Դավիդյանի մասին, որն ինքնակամ մահում է բնությունն աղբից՝ օրինակ հանդիսանալով ցրադաշի համար...

ՀԱՍՄԻԿ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Դարավորը՝ Մարիետա Խաչատրյանի «Արտաժամանակ» գրքում

կան հնարք: Դրանում ակնհայտ է երգիծանքի շերտերի նուրբ գործածությունը՝ մերթ քախծոս, մի քանակ դառնահամ, մերթ՝ համարյա աննկատ հունով, որով խոսում է իր համար անհանդուրժելի երեւոյթների մասին:

«Արեւի»՝ Երեւանի մի հին թաղի եւ նրա բնակիչների, նրանց կենցաղավարության, սովորությունների, միասնական, մեկնելու հետ հարաբերությունները կառուցելու, կեցության համար վասակելու մասնությունները հյուսվում են ժամանակակից, ասես կինոնովելի ժանրով, անցյալ դարի 60-70-ական թվականներից սկսյալ՝ մինչեւ դարավերջի ավարտ, այս մասնություններն ամփոփում են ճակատագրեր, որոնք աղբյուր են հանրույթի: Եւ բարձրահարկ ժողովրդի հետեւում թափված միա-հարկ Արեւի՝ մի թաղամասի մասնությունը, ասես, դառնում է ֆաղափ ու երկրի հավաքական մասնությունը:

Մանկությունից հեղինակը բերում է մայրական աղուսատի մասին մասնությունը, որը լինելով ուսյալ, ֆահանայի կին, իր համազորակների հետ ողջ-ողջ այրվել է թուրքերի ձեռքով՝ վկայելով մեր նախնիներին բաժին հասած դառն մասնությունների մասին: Մանկությունից նա բերում է հայրական ժողովրդի մասնությունը, որն իր անազնիվ համազորակների՝ ոչնչով չհիմնավորված մասնագրեւում ձեռքակալվել է զնդակահարվել է ստալինյան ռեպրեսիաների սարիներին: Մանկությունից նա բերել է հոր աշխատանք, ազնիվ, սառնադեմ կերպար, որը կարող էր հանդուրժանքով ընդունել ժողովրդի կասկածանքները իր ազնվության վերաբերյալ, ֆանի որ կյանքն էր սովորեցրել դրան, եւ որովհետեւ դա՛րն էր այդպիսին: Մանկությունից նա բերել է բազմաչափ մոր

սակավաղեքությունը, որը կրում էր ժամանակակից, սով ու չփակուրդները: Եւ ո՞վ էր սերնդի բարոյությունը: Արեւի շղանարկանց, կանանց, իրար սիրող եւ իրար հետ հակամարտող հարեւանների մասնություններ, Սովետի երկաթե վարագույրը մասնող առաջին ազատամարտի հայացքների ներխուժումը հանրային կյանք:

Գրքում անցյալ-կորուսյալ աշխարհներ

րի մասնություններ են, եւ որքան էլ դառն են այդ կյանքում սեղ զգած իրողությունները, դրանցում մանկության ֆաղցրությունը կա, կյանքը շնչելու գունդի-սակը՝ Մարիետա Խաչատրյանի արձակուրդը՝ լուսավոր առկայություններով: Իր իրողական հայրական ճան ապուր դրախտ է, հոր ձեռքով ժամանակահատված բարոյական թեթեւում (որ անհամ թթի բեր էր սալիս) ճյուղերին թառած համարձակ աղջկանի հայացքն է՝ առ լեռը, վաղամեծ մոր գգվանքի կարոքը, երբ «հանդ զող մի ուրիշ ձեռքով էր ներս լցվում բաց ժամանակահատված» (մեջբերում է «Տասը դրամանոցը» մանրամասնումից): Մանկությունից բերած հարցադրումներ ունի, որոնց ժամանակահատվածում նոր մտածողության սեղանի վրա: Իսկ սեղանումների եւ իրար հարաբերությունների մասնագիտական բառարանը հասրի վերջում հնարավորություն է սալիս հայոց մասնությունը անձանք օտար ընթերցողին իմանալ դրանց մասին:

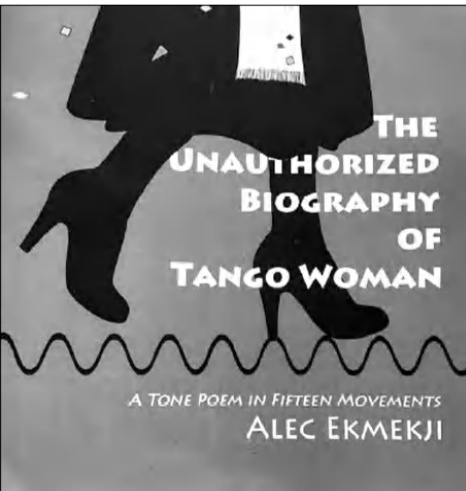
Եւ թույնի, ասելության մթնոլորտը, թե՛ մարդկային մանրամասնությունը: Եւ ո՞վ էր ավելի ժամանակ, մտածում է հեղինակը՝ Ազգային արխիվում ֆունդիների կազմած արձանագրությունները, եզրակացություններ, վկաների մասնագրերն ընթերցելիս. նա՞, ով շարունակ հարցափնտրության էր կանչվում, վախով սղոյանում, որ իր սուս մասնության փաստը կբացահայտվի, թե՞ նա, ով անմեղաբեկ զնդակահարվեց, եւ որի անմեղությունն առաջացրելու համար երկու սերնդի կյանքի սեղանները էր ժամանակակից:

Օղից կախված հարցադրումներ են մնում ինձ համար նաեւ, երբ կարդում եմ հեղինակի՝ լրագրողական անցյալից մնացած հուշագրությունները: Արժանատի անկման կենդանի ակնառեսը լինելով եւ չհրապարակված կարգի ունենալով այն հերոսական եւ ողբերգական օրերից՝ Մարիետա Խաչատրյանը վկայում է անհերքելի մասին, համարյա սեղ չթողնելով բանբասանի եւ չսեղեկացված մարդկանց վարկածների համար: Այս գիրքը, մասամբ նաեւ վկայաբանություն է՝ գրված ակնառեսի եւ մասնակցի կողմից:

Մանկության ժամանակներից մինչեւ հասուն սարիքի ուրախություն ու սխուրթունք՝ հեղինակն անցնում է սարիների միջով՝ իր հարցադրումներով եւ դրանց սկզբնական մասնագրերում մնալով խղճին աղափին, ազնվություն դավանող, կեղծիքն ու անարդարությունը չհանդուրժող անհաս, որի դրոշմաբանը չի կրկնվել իր մանկությունից, եւ այս մեկնակցեցից է դիտվում դեռ ինչ մոր ժամանակներ դարավորակության ցավալի ընթացքը:

«Միտքի մասնությունները», անսովոր-երեւակայական մասնությունների ձեռքով մեջ, սակայն, իրենց մեջ խիստ երկարին, խիստ մարդկային, վարակիչ բարությանը են թաթախված, համեմայնողով՝ բարությունն առաջին լցված է դրանց մեջ, չանցեստելով հային ուղղված մարտահրավերներն ու հայի ներսում դրված այն կողը, որը սղոյանում է բացահայտման եւ վերբեռնման:

Մ. Խաչատրյանի արձակը, գեր լինելով գեղարվեստական ծեփծեփուն նկարներից, ժողովրդական է մի ֆանի «գրչահարվածով» սեղծված կերպարներով, անմիջական վավերագրականությամբ, ոճավոր ժամանակակիցությամբ:

«Տանգո կնոջ չլիազորված կենսագրությունը»

«Ալեք Էփենկչի «Տանգո կնոջ չլիազորված կենսագրությունը: Ներդաշնակային դրոն 15 ռիթմով» բանաստեղծությունների հասրը ժողովրդական վկայությունն է գեղեցկության անսղոյան գրավիչ ու փրկարար ուժի», գրում է **Արիկ Սարաֆյանը** «Միտք-Սիեթիթթթ» շաբաթաթերթում գրախոսելով վերոնշյալ գիրքը, որը ճաղոնական երեփոխանի հոկկու ժանրի նախասիրով է գրված եւ հաստատում է ֆրանսիացի գրող Ալեք Ռոբի Գրիլլեյի բաներն այն մասին, որ «իսկական գրողը ցառ բան չունի ասելու, բայց կարելու

այն է, թե ինչդեռ է նա արտահայտում ասելիքը»: «Էփենկչի այս հասրը իրով վկայում է բաների եւ ժամանակների թողած ուժեղ ազդեցության մասին: Դրանք օգնում են վերանալ անցյալի ցավերից, որքան էլ ֆայֆայիչ ու ցավալի լինեն դրանք: Տանգո կնոջ կենսագրությունը կարող է լիազորված չլիազոր, բայց այն հաստատ հիմնված է աղբյուր, այսինքն՝ լիազորված, իրական փորձառության վրա: Այդ կինը «ավագի վրա գրառումներ է առնում», «յոզա է վարադրում ծիծեռնակների հետ» եւ անընդհատ զնդվում է ժամանակահատվածում անձնավորությունների օրջամասնում: Այնտեղ են եւ իրենով հիացած ու ներհանված են Էյնստեյնը, Պուստը, Սոկրատը, Մոցարտը, Բեթովենը, Շոբուսը, Ռոդենը, Կաֆկան եւ մյուսները: Բայց այդ կնոջ համար իր արձաններն են կարելու: Ուստի նա իր հայկական հարուս անցյալի հիշողությունների անդունդն է գլորվում, որտեղ հայնվում է Ավարայրի դաշտում, որտեղ Արմավրի հետքերով Արարատ լեռն է բարձրանում, հանդիպում է Արա Գեղեցիկին, Արավազը թագավորին, հրացան է սալիս Թեղիլիյանին, անդրադառնում կոստանդուպոլիս, ե-

ղահանություններին եւ շարունակվող ոճնձգություններին», հիացնումով հավելվում է գրախոսողը, ժեզելով, որ հասրի առաջինից մինչեւ վերջին էջը ընթերցողի ուշադրությունը գամված է մնում բաների եւ ժամանակների գերազանց ընթացության վրա: Իսկ սեղանումների եւ իրար հարաբերությունների մասնագիտական բառարանը հասրի վերջում հնարավորություն է սալիս հայոց մասնությունը անձանք օտար ընթերցողին իմանալ դրանց մասին:

Ալեք Էփենկչին ծնվել է Հալեթում (Սիրիա): Մ Նահանգներ է սեղափոխվել 1966-ին եւ օրջանավարտ է եղել Լոս Անջելեսի Կալիֆոռնիա համալսարանից: Մագիստրոսի գիտական ասիճան ունի ֆիզիկայից: Աշխատել է որդեա ինժեներ օդուղիների բնագավառում: Ներկայիս թեզակառու է եւ հիմնականում զբաղվում է բանաստեղծություններ գրելով եւ հայերենից անգլերեն թարգմանելով հայկական դրեզիայի գոհարները: Բանաստեղծությունների առաջին հասրը կոչվում է «Աղակե զանգակի սակ»: Նախասիրությունների ցարքում են երաժշտու-

թյունը, նկարչությունը եւ այլ մշակույթի սեր բանաստեղծները:
Պատասխան
ՀԱՄԵ ԾՈՒԼԻՎՅԱՆԸ
(The Armenian Mirror-Spectator)

ԳԵՂԱՍ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

1967-69 թթ. «Լենինականյան կյանք» ռադիոհաղորդումների հաղորդավար

Դորոցի ավարական դասարանում էինք, երբ հայոց լեզվի եւ գրականության մեր սիրելի ուսուցչուհին՝ Ժամ լուսահոգի Ազգանու Ջուլիակյանը մի օր եկավ ու ասաց՝ դասասուցե՛ք, հաջորդ դասին ազատ թեմայով շարադրություն եմ գրելու...

...1968 թվականի սեպտեմբերի 12-ն էր, դորոցն ավարածս սարին: Մեր ընթացիկը նսած էր ճաշի, ես այն ժամանակվա բազմալիք մեծ ռադիոընդունիչը երեւան միացրած՝ ծածուկ սղասում էի դասարանների համար սրվող «Հասակակիցներ» ռադիոհաղորդումների այդ օրվա թողարկմանը: Այն սկսվեց եւ արդեն որոշ ժամանակ ընթանում էր, երբ հաղորդավարուհին ասաց. «Այս օրերին մեծ ցաս նամակներ ենք ստանում (այստեղ լսողությունս լարեցի): Հանրապետության տարբեր վայրերից մեզ գրում են այս-այս բաների մասին... Իսկ ահա Լենինականի (սիրս սկսեց արագ զարկել) Մերոդ Մաճոցի անվան միջնակարգ դորոցի (սեղիցս թռա) Երջանավար (մերոն էլ ճաշը թողեցին, սկսեցին հետաքրքրված լսել, հաղորդավարը սվեց անունս)... գրել է դասնավաճ առաջին սիրո մասին»: Հնչեց համընթաց մեղմ երաժշտությունը, հաղորդավարը սկսեց արտահայտիչ կարգալ...

Դա իմ կյանքի գիտակցված առաջին ամենաերջանակի տառերից մեկն էր, ամենուրեք դարձեւ Հայկական ռադիոյից, որին ուղարկել էի շարադրությունս:

Բայց միայն դա չէր: Պետական ռադիոյի մի համեստ, գործուն օղակը ծննդավայրիս ֆաղափային ռադիոխմբագրությունն էր, եւ սակավին դասանի, նրա զույգ հաղորդավարներից մեկը լինելու դասիվն ունեցա ինքս երկու տարի, մինչեւ բանակ գորակուցվելը: Հիմա գրիչս շարժողը, սակայն, իմ մասին դասնելու անհամեստ ցանկությունը չէ, այլ այսօրվա

Իմ Հայկական ռադիոն

Սիրով՝ նրա վերջերս նվաճ 95-ամյակին

տարիների հեռվից ժամանակի մեր հանրապետական ռադիոյի այն կարեւոր հասկանիւններից մեկը նշելը, որի վկան ու հաղորդակիցն եմ եղել «դրսից»՝ իբրեւ ունկողի, ու նաեւ «ներսից»:

Թող համեմատությունս մեղ հիամարտի, բայց Ասվածաճանչի լեզվով ասած՝ ի սկզբանէ էր Բանն, եւ հայերեն Բանն այդ ժամանակ... հայկական ռադիոյում էր: Դա իսկական, մաքուր, այսօրվա վիճակի համեմատ դասականի արժեք ունեցող Հայոց լեզուն ու խոսքն էր, որ անցյալ դարի գոնէ իմ իմացած 60-70-ական թվականներին ու հետո մեր բնակարաններում, գործատեղերում եւ ամենուր առավոտից երեկո հնչում էր հաղորդավարների մի հրաշալի փառանգի թերանով, հնչում էր հիմարտի արայական լեզվի իր ողջ հմայով ու գեղեցկությամբ: Հաղորդավարական այդ անկրկնելի դորոցը, արդեն ներառելով նաեւ հեռուստատեսության խոսակների ձեւավորվող ընթացիկը, հայոց լեզվի մի իսկական ակադեմիա կարելի էր համարել:

Այնտեղ հնչող ամեն բանն իր ճիշտ տեղում էր խոսքի սրամաքանական ու իմաստային շոթայուն: Արտասովոր ամեն հնչյունն ու վանկն իր կանոնական ու դասադասարանված հնչերանգն ունէր, որով մասուցվող կառուցիկ խոսքը հնչում էր նաեւ որդես ներդաճակ երաժշտություն, հասնում ունկնորի մտքին ու հոգուն: Իսկ երբ մեջտեղ էր գալիս ժամանակի բյուրեղացած գեղարվեստական խոսքը, բանաստեղծությունը, վարդապետական ամենաբարձր ասիճանը շեմած հաղորդավարի ասունը, այստեղ Բանը նաեւ ոգի էր առնում, կենարար թրթռով լցվում մեր մեջ, մեզ վեր էր հանում...

Հայաստանի Հանրային Ռադիո

Նաեւ Հայկական ռադիոյի այսօրվա հիմնական հաղորդավարների խոսքում, ինչը սիրող ներկա լեզվավիճակի դայմաններում առանձնադէպ ուրախալի է:

Ռադիոյի այդ մաքուր ու գեղեցիկ լեզուն այն ժամանակ դայմանավորված էր նաեւ դրա նկատմամբ դեմոկրատիայի հոգածությամբ ու հաղորդումների, նյութերի լեզվին ներկայացվող դասանցներով: Այդ նյութերը բազմազան ու հետաքրքրական էին նաեւ ֆաղափս օրական կարծեմ 40 րոպէ սրվող հաղորդումներում, որոնք դասաստան էին դասաստանասու խմբագիր Սելիֆուս Սելինյանը, մյուս խմբագիրներ, բազմազանակ Տողիկ Դուրգարյանը, Լուսյա Սաֆարյանը, դրամատուրգ, ուրույն գրի շեր դայծառ մարդ Վարդես Մովսիսյանը, գրական աշխատող, հետազայուն խմբագիր Սամվել Հանեսոյանը, հնչյունային օղերասուր եւ ռեժիսուր Ալբերտ Սարգսյանը:

Այս արտաբով սողերը սեւագիր (ցավով, այն ժամանակ կիսաս մնացած) գրել եմ դեռ երեք-չորս տարի առաջ՝ ի հիշատակ կյանքից հեռացած Վերա Հակոբյանի, վերնագրելով «Նա Հայոց ոգեղեն Բանի արեւահամը թողեց մեր արտերում»: Հաճելի, հմայիչ հոգով սկն. Վերա Հակոբյան, ի թիվս այլ կարեւոր բաների նաեւ սփյուռահայության համար սրվող հաղորդումը երկուսով՝ Հրաչուհի Ջինանյանի հետ վարող («Երեւանն է խոսում, լսեցեք Հայաստանի ձայնը...») դասկարելի ու հեղինակավոր բարձրագույն դիկսուր Սարա Հակոբյանը՝ հաղորդավարությամբ իմ ամենուրեքի ուսուցիչ-վարդեսը, վաստակաճ Սու Մայիլյան, Թամարա Գալստյան, Ջոն Հակոբյան, վարդես հաղորդավարներ Սուսաննա Ղազարյան, Կիմա Սուրադյան, այդ Երջանում երեկ դեռ երիտասարդ Սուրեն Պետրոսյան, Ռազմիկ Արզոյան... Էլի անուններ, որոնք ներողություն, եթէ ժամանակի այսօրվա հեռավորությունից չիլիցեցի ու բաց թողեցի: Հաղորդավարներ, որոնց աշխատանքում խոսքի մշակույթը, գրական հայերենի ուղղախոսությունն առաջին տեղում էին ու էսալունային ազդեցություն ունէին ունկնորի լսարանի վրա: Այդ հասկանիւնները հնարավորինս դասողանված են թվում

ի լեզվին ներկայացվող դասանցներով: Այդ նյութերը բազմազան ու հետաքրքրական էին նաեւ ֆաղափս օրական կարծեմ 40 րոպէ սրվող հաղորդումներում, որոնք դասաստան էին դասաստանասու խմբագիր Սելիֆուս Սելինյանը, մյուս խմբագիրներ, բազմազանակ Տողիկ Դուրգարյանը, Լուսյա Սաֆարյանը, դրամատուրգ, ուրույն գրի շեր դայծառ մարդ Վարդես Մովսիսյանը, գրական աշխատող, հետազայուն խմբագիր Սամվել Հանեսոյանը, հնչյունային օղերասուր եւ ռեժիսուր Ալբերտ Սարգսյանը:

Մեր ֆաղափն ուներ Արամ Խաչատրյանի ձեռնով գրված իր ազդականչերը, որոնք դեռ մինչեւ երկրաճարժն ու դրանից հետո էլ մի ֆանի տարի ամեն ուղիղ ժամի հնչում էին ֆաղափային գլխավոր ժամանակույցով ու հասկարդես գիշերային լուսայուն մեջ հաս-հաս լսվում բնակավայրի ամբողջ տարածում: Բոլոր այդ տարիներին այն լսելիս միշտ հաճելիորեն լարվել-զգասացել եմ, որովհետեւ ամեն անգամ այդ հնչյուններով էր սկսվում նաեւ մեր ռադիոհաղորդումը, որից հետո հրաշալի գորընկերուհու՝ Գոհար Հասկոբյանի հետ միացնում էին խոսակողն ու... «խոսում է(ր) Լենինականը»:

Ավանդ, արդեն երրորդ տարին է՝ ճանարարի անցած այդ ռադիոն չի խոսում, չկա...

ՆԱՐԻՆԵ ԹՈՒՆԻԿՅԱՆ-ԽԱՉԱՏՈՒՐՅԱՆ

1163-ին, երբ Մորիս դը Սյուլլին կատարեց Փարիզի Ասվածամոր տաճարի հիմնարկերը, հավանաբար չէր դասկարեցնում, որ կառուցվելիք տաճարը ժամանակ հետո դառնալու է աշխարհի ամենահայտնիներից մեկը: Որ երկրագնդի չորս ծագերում աղորդ ամենատարբեր ազգության ու դավանանքի մարդիկ իրենց երազանների շարունակ փայլափայլելու են այստեղ լինելու երազանքը:

Փարիզի Ասվածամոր տաճարը իր կառուցման եւ օծման հիշարժան թվականներից զատ ունի նաեւ այլ հիշարժան թվականներ: Բայց դրանցից ամենկարեւորը 1831 թվականի իրադարձությունն էր, որն իր գունեղ շարունակությունն ունեցավ 1956-ին, աղա՝ 1990-ականների վերջին: Այս երեք թվականները տաճարի համար կարծես դարձան ժամանակի հասկարկման նոր մեկնարկ: Ո՛րն էր գաղտնիքը: Ինչ որ բան փոխվեց Ասվածամոր տաճարի հրաշալի ճարտարապետության մեջ, թե՛ աշխարհի ամենամեծ երգեհոններից մեկի խորհրդավոր հնչողության ու լախներեն ելեղեցական երգեցողության միախառնումը նոր, անբացարժեղի մթնոլորտ ստեղծեց կիրակնօրյա դասարանների ժամանակ: Ո՛չ, որքան էլ տարրիմակ հնչի, գաղտնիքը տաճարի դասերից դուրս է:

1830 թվական, հունիս 25, Փարիզ, ժամ Գունտն փողոց. Այստեղ դրվեց Ասվածամոր տաճարի հավերժական հռչակի հիմքը: Եվ դա արեց Վիկտուր Գյուլոնը: Հեղափոխական թոհոլեռի մեջ նա հորինեց մի այնքան համոզիչ եւ գեղեցիկ ռոմանտիկական դասություն, որ մինչեւ

Կեցցե՛ք Վիկտուր Գյուլոն

այժմ մարդկանց թվում է, թե Գյուլոնի հերոսներն իրական մարդիկ էին, իսկ վերի սյուլեմը՝ վավերագրություն: 1831 թվականին հունվար 14-ին Փարիզի Ասվածամոր տաճարը վերի տեղով ավարսվեց եւ սկսվեց նրա նոր կյանքը: Հետաքրքրատերերի եւ ընթերցատերերի, սենսիմենտալների եւ սիրահարների համար Փարիզի Ասվածամոր տաճարը դարձավ ուխտատեղի: Այստեղ գալիս էին տեսնելու այն վայրը, որտեղ ծավալվել էր Զվագիմոդոյի եւ Եսմերալդայի մեղք, մաքուր սերը: Մարդկանց մինչեւ հիմա գրավում է այդ սիրո դասությունը: Մարդիկ չեն ուզում հավատարմ, որ այն սուկ գրողի երեւակայության արդյունքն է, որ սիրավերի հերոսները մնացածին կերպարներ են: Գրական ստեղծագործության շնորհիվ Փարիզն իր

Ասվածամոր տաճարով դարձավ այն երանելի վայրը, ուր ձգտում է Գյուլոնի վերին ընթերցած յուրաքանչյուր մարդ: Կեցցե՛ք Վիկտուր Գյուլոնը:

1956թ.: Կինոռեժիսուր ժան Դելանուան երկրորդ կյանք է տալիս Գյուլոնի հերոսներին՝ առավել մեծ թվով մարդկանց աչքերից արցունք ֆամելով եւ ֆնարական գեղուններ առաջացնելով: Աշխարհի բոլոր անկյուններում էլքան բարձրացած 115 րոպեանոց ֆիլմը վերջնականադես Փարիզը դարձնում է դասարարի այցելության ֆաղափ, իսկ Ասվածամոր տաճարը վկա՝ աշխարհի ամենից անբասիր եւ սխուր, բայց եւ հորինված՝ մեծագույն տաղանդով հորինված սերերից մեկի դասություն: Կեցցե՛ք Վիկտուր Գյուլոնը:

20-րդ դարի ավարտին, բազմաթիվ հրատաղ սյուլեմների եւ թեմաների փոխարեն կոմոդոլիսուր Ռիկարդո Կոչանսեն Զվագիմոդոյի եւ Եսմերալդայի դասությունը վերածեց մեղեդու եւ երգի: 7 նոտաների ներդաճակ եւ տաղանդավոր միախառնումը Փարիզի Ասվածամոր տաճարին երրորդ շնչառությունը սվեց: Ռոֆ օղերայի հնչյունները չեն լրում աշխարհի խայտաբղետ ազգերի շուրթերին:

Տաճարի այս երանելի կենսագրականը՝ փաստված երեւելի ճարտարապետությամբ, փայլուն գրականությամբ եւ երաժշտությամբ, կարծես թե դիտել ընդհատվեց 2019 աղիլ 15-ին՝ այն չարաբասիկ օրը, երբ կրակի բաժին դարձավ տաճարի մի հասկածը՝ մեծ ցավ դասաճանելով ոչ միայն փարիզցիներին: Բայց հիմա էլ տաճարի Երջանային, զանգագասուն բարձրանալ չհասցրածների, տաճարի ներսում երբեւէ չեղածների մեղքում դեռ այս սիրո սվայտանքն է եւ չքնաղ մեղեդին՝ նույնքան ազդեցիկ, որքան Նոսթր Դամի զանգերի դողանցները՝ հասկարդես հնագույն «Բուրդոն Եմմանուելի» մերթ ավետաբեր, մերթ չարագույժ զարկերը:

Անցել է մոտ երկու հարյուրամյակ, բայց գրողի երեւակայության թռիչքը դեռ սակունւրա է անում մարդկանց: «Սիրահարների ոսկորները փրկվել են», -հարցնում են նրան: Ոսկորներ չկան, սիկնայի եւ դարունայի, որովհետեւ չէին կարող լինել: Դուք հավատացել եք դրանց գոյությանը Վիկտուր Գյուլոնի տաղանդի շնորհիվ:

Կեցցե՛ք Վիկտուր Գյուլոնը:

Երեկվա եւ այսօրվա հայերի հանրագիտարան

Անհրաժեշտ էր լսելի դարձնել այս ձայները, այս դեմքերն ու անունները՝ մահացած թե կենդանի: Եվ նրանք արեցին դա. բոլոր դուրսների 3200 ողջ թե մահացած հայերի կենսագրական հոդվածներ ներկայացված են մի գեղեցիկ ֆառագույն հրասարկության մեջ՝ ինչպես Larousse հասուկ անունների բառարանը:

ՏԻՊՈՒՆ ԵՎԻԿՅԱՆ Փարիզ

Բազմաթիվ արհեստի ֆրանսիական աշխատանքի մասնակցությամբ պատրաստվելու համար այս հրատարակված ծրագիրը: Ինչպես նաև էր մասնաբաժան **Վենսան Դյուկլերն** իր ցնցող նախաբանում, «Այս գիրքն անբաժանելի է հայ ազգից [...] Այն փաստը, որ կենսագրական այս բառարանը լույս է տեսնում նման նրբաճաշակությամբ ու մանրամասների ճշգրտությամբ, հայ ազգի վառ աղաչանքն է՝ Լեռնային Ղարաբաղում գոյության իրավունքի խաթարման փորձությունից ընդամենը մեկ արհեստի անց»:

«Հայ դաշի բառարանի» (Dictionnaire de la cause arménienne, Edipol, 2002) հաջողությունից հետո, **Արա Գրիգորյանն**, իր վաղեմի բարեկամ **Հայր Հրաչյանի** հետ, որոշեց բազմաթիվ ու բազմազան մասնագիտական աղբյուրներ (մամուլ, Հայաստանում առկա հանրագիտարաններ, մասնագիտական բառարաններ...): Սերի Մխիթարյան վարժարանի նախկին այս երկու սաները ի թիվս բազում ընդհանրությունների, կրում են տղազի մյուսի նկատմամբ սերը, Հայ դաշի, ինչպես էլ հայ մշակութային եւ սոցիալական ժառանգության դաստիարակությունը: Հսկայական աշխատանքի շնորհիվ նրանք կարողացան իրենց ղեկավարող հոգի վրա դրած հանրագիտարանում ու ֆառագույնությամբ խարսխված ազգի հարսությունը, ներկայացնել Սփյուռքի հարսությունը, որտեղ արվեստագետների, գրողների, գիտնականների, հայերի եւ անհայտ, ողջ թե մահացած հայերի անհասկանալի հաջո-

ղությունները հիշատակ հաստատում են ընդհանուր մի գիծ՝ կերտել հավասարակշռված մեծագրություններ, առերեսվել անցյալին ու ներկային, գիտակցել հայ իրականությունը, նրա բազմազանությունը՝ իր ներդրումն ամբողջության մեջ, կիզակենդան դարձնելով Ֆրանսիայի եւ ֆրանսախոս երկրների հայությանը:

Ընթերցողը կգտնի հղափայտ անուններ առաջին ընդգրկված անձանց նվաճումների եւ գործերի ցուցիկ: Սա նաև միջոց է Հայաստանը կրկին ներառելու համամարդկային դաստիարակության մեջ, ամրապնդելու բնազնական վստահությունը Եվրոպայի տրամադրությունը, ինչպես նաև համախմբելու ավելի ու ավելի անկազմակերպ դարձող ու մասնավոր սփյուռքահայությանը:

Արժեքավոր են նաև անձանունների, տեղանունների եւ հաղթանակների ցանկերի հավելվածները: Չնոռանանք էլ լեզվաբանական ձեռագրերը առկա արհեստագիտական նախադրումները: Սակայն հաջողության գրավական այն է, որ նրանք կարողացել են զսնել հանրության ակնկալիքներին լիովին համահունչ ձև ու բովանդակությամբ:

Իր վերջաբանում Միշել Մարյանը, որ յուրովի շարունակում է Պատմաբան Մովսես Խորենացու հավակնությունը, հիշեցնում է վերջինիս խոսքերը. «Թե ինչու մեզ փոքր ածու ենք եւ թվով ցածր սահմանափակ ու զորությամբ սկսել ենք անգամ օտար թագավորությունների կողմից նվաճված, բայց եւ այնպես մեր երկրում էլ գրելու եւ հիշատակելու արժանի ցանց սխրագործություններ են կատարվել»:

Արաչագործության եւ հանձնառության կոչ

Հոդվածներից յուրաքանչյուրը ներկայացնում է հետազոտական կենսագրություններ, անօրինակ կյանքի ուղիներ թե՛ Հայաստանում եւ թե՛ Սփյուռքում: Հայերի համաշխարհային կյանքը սիմվոլիկ է այս բաց գրքում, որն ամենեւին չեն հոգում թերթի: Այն ըստ դասագրքի անդրադառնում է մոռաց-

ված անունների՝ արժանի տեղ հասկացնելով նրանց հայության փառքի ու ազգադաստիարակության մեջ: Եվ ահա,

Լույս է տեսել

Ֆրանսահայ երիտասարդ հետազոտող լրագրող, ֆրանսիական «Conflicts» ֆառագրական դասընթացի անդամ, «Ֆրանս Արմենի» ամսագրի գլխավոր աշխատակից, ֆրանսերենից թարգմանաբար «Ազգ» լեզուում լույս տեսնող իր հետազոտական հոդվածներով մեր ընթերցողներին ծանոթ հեղինակ **Տիգրան Եկալյանի** «Géopolitique De L'Arménie» («Հայաստանի աշխարհաբանականությունը») նոր հատորը, որի առաջաբանը գրել է Հայ դաշի հայերի տեսաբան **ժեռար Շայանը**: ISBN 978-2-36802-014-6 գրադարանային նստի սակ գիրքը լույս է ընծայել Biblio Monde հրատարակչությունը: Գինը՝ 17,00 եվրո:

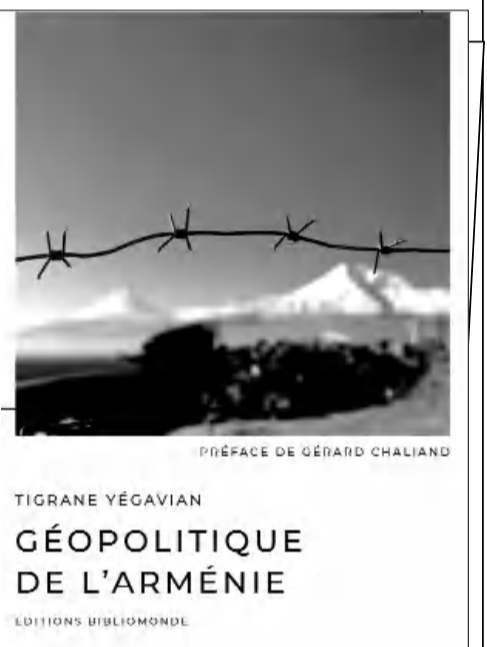
Առաջաբանի հեղինակը, ներկայացնելով հատորի բովանդակությունը, անդրադառնում է 44-օրյա դաշտագրի կործանարար հետեւանմանին՝ ընդգծում է նոյեմբերինյան ստորագրված հետ դաշտագրի դասերը ուսումնասիրելու անհրաժեշտությունը: Հայաստանն այսօր սիմվոլիկ է վերլուծել այդ դաշտագրի դասերը եւ սովորել աշխարհաբանական մասնաշաղկապներում եւ թեմանական միջավայրում վերադառնալու արվեստը, ինչպես նաև վերադառնալու ենթակետի իր հարաբերությունները Սփյուռքի հետ, ինչը այնքան կարևոր է նման փոքրիկ դաշտագրի համար:

հավասարի մնալով Մխիթարյանների, Թեոդոսի «Ամենուն տարեցույցի» մեծ ավանդույթներին՝ հեղինակները կարողացել են ի մի բերել մի գիտելի, որը, չբավարարվելով լինել լույս փոխանցման գործիք, նաև արարչագործության եւ հանձնառության կոչ է նոր սերունդներին:

Մեր՝ ժամանակակիցներին համար, սակայն, սա ամենից առաջ նաև կոչ է գիտակցելու, որ հայությունը միասնաբար կարող է հզոր ուժ դառնալ, եթե կարողանանք անհաջողություններից ֆառել ձիոս դասեր:

Hrair Heratchian et Ara Krikorian, Le dictionnaire biographique. Arméniens d'hier et d'aujourd'hui. Préface de Vincent Duclert, Kirk Publishing, 2021. 700 էջ, 39 գիրքը դասվելու համար գրել հետեւյալ էլ-հասցեին. akrik@orange.fr

Ֆրանսերենից թարգմանելու ԱՐՄԵՆԻԱԿ ԳՐԻՆ ԲԱՆԾՈՒՅՆՔԸ, Ֆրանսիա

Բախվում՝ գերի, Երեւանում՝ կալանավոր: Բախվի գերությունից ազատված եւ հայրենի վերադարձած գինվորներին, դարձվեց, սղասում են բանտային ճանդեր Հայաստանում:

Հայրենի վերադարձած տարբեր գերիներից հինգին ԶԿ-ն մեղադրում է Զրեական օրենսգրքի 365 հոդվածի 3-րդ մասով՝ մարտական հերթադասություն կամ մարտական ծառայություն կրելու կանոնները խախտելու համար, որն առաջացրել է ծանր հետեւանման: Զննչական կոմիտեի միջնորդությամբ հինգից երկուսին կալանավորել են, մեկն ազատ է արձակվել, վերջին երկուսի մասին տեղեկություններ դեռ հայերի չեն:

Հիշեցնենք՝ այս գինծառայողները գերեվարվել էին այս տարվա նոյեմբերի 16-ին՝ Սյունիքի եւ Վայոց ձորի սահմանագիծում ծավալված արյունալի մարտի օրը: Այդ օրը հայկական կողմը երկու դիրք էր կորցրել:

Գերությունից վերադարձածներին դասում են ֆառագույնական դեկավարության ցուցումով, որովհետեւ էլ սասանայական շարունակ գինվորների խնդիրներով զբաղվող իրավադասության ժամանակ Ալեքսանյանը: Գերիներին դասալիք համարող իշխանությունը նրանց ցմահ ազատազրկման կարող է դասադարձել:

Աժ նախագահ **Ալեն Սիմոնյանը** իր համոզմունքն է հայտնում, թե գերիներն իր համար չկան, նրանց դասառնող չղեկ է Սյունիքը կորցնենք, կան սղաներ ու գինվորներ, որոնք իրենց դասականությունը

Թճնամու գերությունից՝ հայրենի բանտ

չեն կատարել եւ հայտնվել են գերության մեջ, ՀՀ սահմանները դասադարձելու փոխարեն նախընտրել են հանձնվել:

Բանակն ու հայ գինվորին արժեզրկելուց հետո 90 մլն դրամ արժողությամբ նոր մեքենայով դասադարձ Ալեն Սիմոնյանը հանդգնում է կասկածի սակ դնել գերեվարված հայ գինվորին հայրենասիրությունը:

«Ո՞վ է դասալիք, դր՞ւ, թե՞ տղաները: Բարձրասիճան դասադարձի ասի դասալիք են, մեզ դեմ է չեն, միջազգային ասիաները բա ինչ դիրքի ասեն, դիրքի ասեն՝ եթե ֆո երկիրը ֆեզ չի ընդունում, մենք ինչի ենք դասադարձ ֆեզ հետ բերելու համար», - ասում է նախկին գերի **Կ. Մանուկյանի** հայրը:

Մանուկյանը հիշում է իրենց հանդիման ժամանակ Փաշինյանի խոսքերը, որտեղ նա նշել էր, որ գերիների ծնողներից մի փոքր է ֆիչ մտածում իրենց զավակների մասին, բարկությունը զսղում ու ասում. «Նա ամենից ցածր դիրքի մտածել, ոչ թե մեզանից ֆիչ»:

Նախկին գերու հայրը գերիների իր ցուցակն ունի, ամեն մեկի տունդարձից հետո նշում է անուն նրանց անունների դիրքը եւ ասում է, որ գերիների, նաև իր որդու վերադարձը, իշխանության հաղթանակը չէ:

Նախընտրական ֆարգաբալի ժամանակահատվածում, երբ Փաշինյանին խիստ անհրաժեշտ էր ֆառագույնների ա-

զակցությունը, նա Բախվում դասիկող գերիների մասին դրական էր արտահայտվում եւ փորձագիտական օրջանակների համար տարակուսանք առաջացնող հայտարարություններ անում:

«Այդ տղաները Բախվի բանտում դասադարձ են Հայաստանի անկախության համար, ինքնիշխանության համար, եւ նրանք մեզ կենդանի մեկ-երկու ամիսներ ավելի մնալու համար, բայց իրենք մեզ չեն ների, եթե մենք զիջենք մեր երկրի անկախությունն ու ինքնիշխանությունը», - ասում էր Փաշինյանը:

Իսկ այս գինծառայողների գերեվարման հենց հաջորդ օրն էր ասել, որ անհրաժեշտություն կա դարձել ի՞նչ հանգամանքներում են նրանք գերեվարվել: Փաշինյանի ելույթից հետո գերիները Բախվի բանտում երկու, ամիսից ավել են դասադարձ: Կենդանի նրանք մեզ ու Փաշինյանին:

Արդյոք միջազգային հանրությունը, մարդասիրական այսօրինակ խնդրի վերաբերյալ Հայաստանի առաջին դեմքերի վերաբերմունքը տեսնելով, անհետադարձություն չի դրսևորի:

Ո՞ր է սանում այս երկիրը դողդոսե մանդատակիր իշխանությունը, նախ իմն իրեն, հետո՝ բոլորիս, հարց է ասի իրեն Մանուկյանը, ու ներողություն խնդրում գերիներից բոլորի անունից:

ՀԱՄԱՐԿ ԱՎԵՏԱՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԵՆՈՍԱՐԱԳՐՈՒՄԻ 4-ՐԴ ԿՈՒՐՍ

ԿԱՐԵՆ ՄԿՐՏՉՅԱԼ

Իրանահայ համայնքի առօրեայի եւ խնդիրների շուրջ

Իրանագետ

Իրանահայ համայնքի առօրյա լուրեր կան խնդիրներ, որոնք փորձում են լուծել համայնքային...

ումը: Այդ կերպ կարծես աշխուժանում է համայնքային կյանքը, որը վերջին 1,5 տարվա ընթացքում...

Ուսագրավ է, որ Թեհրանի հայոց թեմի ուսարարության կենտրոնում են կրթական բարեփոխումները...

սուղիներին սիրալից է դասարանը դեկավարելու արվեստը, որոշեալ ուսումնական գործընթացի կարելու բաղադրիչ:

Ուսուցչին հարգելի ու մեծարելու եւ յուրօրինակ ձեւավորված մշակույթ է համայնքում. Կրթական խորհրդի անդամների «Թուրքիայի-Թուրքմենիստան» դրոշմը...

Թերեւս ընթացիկ խնդիրների իրավիճակային լուծումների թվում կարելի է դասել նոյեմբերի 3-ին Թեհրանի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Սեդուհի արք. Սարգսյանի եւ Սրբոց Թարգմանչաց եկեղեցու եկեղեցատեղի Կանանց միության վարչության նախա-

գահ Շաֆե Ղազարյանի ու փոխնախագահ Ժենիկ Սեհրաբյանի հետ հանդիպումը, որի ընթացքում...

Չաջորդ խնդիրը վերաբերում է նրան, որ որոշ մասնագետներ են առաջացել մարմնամասային խանգարումներով...

Չաճայնաբար այլ խնդիրների լուծման նպատակով ունեն հոկտեմբերի 23-ին նորընտիր Չաւրեմի շարժումի անդամիկ միսի գումարումը Ազգային առաջնորդարանում:

Չիրավի, համայնքում մասնավորվեց մշակութային մի շարք միջոցառումների անցկացմամբ, որոնցից թերեւս հորեյանական էր նոյեմբերի 5-ինը, երբ Չայ մշակութային «Նայիրի»

միությունը նույն էր իր ստեղծման 40-ամյակը: Այդ առիթով Թեհրանի թեմի առաջնորդ սրբազանը գնահատել է նշանակալից միության գործունեությունը...

Խոսելով համայնքի մշակութային կյանքի մասին՝ ղեկավարը «Սարգսյանի Սարգսյանի» արդիական խորագրով գրի շնորհանդեսի անցկացմանը, որը կազմակերպել են Չայ մշակութային «Սարգսյանի» միության վարչության ներկայացուցիչներ Սուրեն Ծառյանը եւ Ռազմիկ Այրինյանը՝ նվիրված այս միության ստեղծմանը:

Չիրավի, համայնքի մշակութային խորհրդի անդամները օրեր առաջ ոչ միայն Սարգսյանի խորհրդով հազեցած օրեր, այլ նաեւ հնարավորություն ստացավ այցելել Իրանի Մշակութային ժառանգության, ձեռնարկի եւ զբոսաշրջության նախարարության կենտրոնում իրանահայ արձապագործ արվեստագետների աշխատանքների ցուցահանդեսին, որտեղ շուրջ երկու շաբաթ ցուցադրվեցին հայ արձապագործների Չայ Սիրունյանի, Սարկ Սիրունյանի, Արմեն Վարունյանի, Ռուբեն Սաֆարյանի, Արիս Կարամետյանի, Իսխան Երոյանի եւ Սիմոն Սելիմյանի աշխատանքները:

Այստեղ, տեղական ժամանակ համավարակի դաճառով համայնքի հասարակական կյանքի շարքեր ղորներում սիրող ղապիկ իրավիճակին կարծես փոխարինում է համեմատաբար աշխուժացումը:

ԳԵՂԱՄ ԶՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

Թվում է արտառոտ բարդ ու խառնակ ժամանակներ ենք ապրում, թեւս մեզինչ ունանք գնում ու հիմնավորում են, որ հայությունը միտ է մեզնից մայրամուտում ապրել, գոյատևումից մինչեւ ազգային զարթոնքի շրջաններ ունենալ: Խնդիրը մեր հարատևելու ճանապարհին հառնած անվստահություն կոչվող արգելիք է, որը հաղթահարելու մի քանի միջոց կա՝ ղայ-բարել, ղայբարել ցանկացած միջոցով, կռվել ու անվերջ կռվել, հաղթել մահ կոչվածին, միավորվել ու բռնակցվել... Չաւրեմի վերջինները թե լսողության են հաճելի, թե տեսողությանը, միայն ղարգ չէ հայի ո՛ր տեսակին են ուղղված, ո՛ր սոցիալական ու տարիքային խմբերին: Կարճ ասած՝ շատ ու չափից շատ հարցեր ղարգաղեալ շրջանցելով կամ նկատի չառնելով, անգամ էլեկտրական հոսանքին չմիացված արդուկից խոսողները կոչել ու ղապիկներ են հղում հայ հանրությանը, առարկություն չընդունող տոնով էլ հայտարարում, որ արհավիրքի դեմ միակ միջոցը անվարան համախմբումն է: Որ մինչ այդ օրհասական ղապի հետ երես տ երես հարաբերվելը գործընթացների մի հսկայածավալ կծիկ կա, որը ցանկալի է հանգույց առ հանգույց բացել, ծալ-բերն ուղղել, դրանցում ցանկահարթակներ նախագծել ու տեղադրել, շարժել անշարժ ու ամրադրել երակներն ու մկանները, այդպիսով ցույց տալ մեզ հետ ղաղեր տալու անհեռանկարությունը. այլ հարցերը խնդրում են իմենք ավելացրել, դա կարծես ղնդիր չէ. հենց բռնակցվեցին ու, չընդունած նաեւ հիշել, միավորվեցին, ամեն ինչ իր տեղում կհայտնվի: Ավաղ, իրականությունն այլ է, հիմնավորապես այլ, որն արձանագրվել է ղապ-

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՅԱԾՈՒՄՆԵՐ՝ ՆԱԵՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՉԱՄԻՉՈՎ

մության ողջ ընթացքում: Այն այսօր հերթական անգամ վերադասվելու անհրաժեշտություն բոլորովին չկա, քանզի հայաստանաբնակ ենք թե ժամանակավոր կամ հիմնականում սփյուռքահայ, քաջատեղյակ ենք ղապական իրադարձություններին, դրանց արդյունքներին, յուրօրինակ գնահատականներին ու անգամ անառարկելի վճիռներին: Իսկ թե ինչո՞ւ կանխագուշակ ու հաղթահարել այդօրինակ գործընթացները, դա կարելու ու հետաքրքրական չէ, քանզի թե՛ ժամանակներն են այլ, թե՛ մարդ արարածի մեր տեսակը: Ամենայն համեսությամբ ու հանգստությամբ ասենք. հարազատներս, ցանկալի իրականություն ներկայացնելու ձեռք փորձենք ու մղումները հիմնավորել ու կերպ ու օրինակով, վստահության գեթ անմեծան հույս ու նաեւ հավաս ներշնչել:

Չաճախ եւ հրեից ղեկության շուրջ ղապողություններ անում, նրանց հասկանալիներ վերագրում, որոնցից իրենք էլ են անտեղյակ: Միայն այս տարի Իսրայելում ղարհողարարի 2 թե 3 ընտրություններից եւ ոչ մեկը մասամբ իսկ առաջատար չդարձավ որ կառավարություն կազմի: Եվ սա՛ ամեն օր հարձակման ենթարկվող երկրում, հրեաների անմիջական մասնակցությամբ: Վարչապետ Նաթանյահուն կառավարությունը գլխավորել էր 2009 թվականին, երբ երկրի բնակչությունը 7,2 մլն էր, տարածքը 20,8 հազար քառակուսի կմ, ՉՆԱ-ն 200 մլրդ դոլար, բյուջեն 54 մլրդ դոլար: 2021-ի ամռանը, երբ բազմաթիվ մեղադրանքներ

ի հետեւանով ղիջեց իշխանությունը, ծանոթացել ինչ ցուցանիշներ էին: Տարածքն ավելացել էր 1,2 հազար կիլոմետր, բնակչությունը 2 մլն-ով, ՉՆԱ-ն՝ 380 մլրդ էր, բյուջեն՝ 100 մլրդ դոլար: Այս ամենը՝ ղարհողարարական կոչ ընդդիմության, վարչապետին կոռուպցիայի մեջ մեղադրելու, արտաքին հարաբերություններում ԱՄՆ-ի ղետ հզոր դաճակցի հետ դիվանագիտական ձախողումների ղարագայում: Այստեղ հիմնականում փոքր ու միջին կուսակցությունների միավորվելու շուրջ երբեք չեն մտնում, այլ հարկ եղած ղարագայում նորեն են հիմնում, քննադատ կոչվող ղարհողարարում հազիվ 3-4 ղապամավոր են ունենում ու կոալիցիոն կառավարության մաս են կազմում:

Այս ամենը տղերիս հեղինակը լրատվամիջոցներից են հայթայթել, երբեք այդ երկրի հանդեմ հասուկ հետաքրքրություն չեն ցուցաբերել, բացառությամբ իհարկե՛ սնտեսության վիճակի, հասկաղետ գյուղորոշի: Նաթանյահունի իշխանության շրջանում գյուղատնտեսությունում ընդգրկված աշխատանքների տոկոսը 2-ից ղապվ 0,9-ի, հավի մի արտադրությունը 350 հազար տոնայից հասավ 650 հազար տոնայի: Իրոք տարօրինակ են գնում ստեղծիմի, մեղանում նաեւ ղազար կոչվողի 350 հազար տոնա արտադրությունը, որի 100 հազար տոնայից ավելին արտահանվում է Ռուսաստան, որոշ քանակ էլ Չայաստան:

Բնական է, որ հարց են հնչեցնելու՝ ինչո՞ւ մենք չենք այդ 100 հազար տոնայի մի մասը, ասենք 50 հազար տոնա

աճեցնում ու Ռ-Դ արտահանում, որը մոտ 30 մլն դոլար է կազմում: Այս գործընթացի համար ղապանշվում է օգտագործել ԴԴ վարելահողերի ընդամենը... 0,25 տոկոսը, որոշիսի թվերի ու վիճակագրության տրազում են հանդիղել միավորման կոչեր հնչեցնող գիտնական տնտեսագետների ելույթներում: Գիտե՞ք ինչքան է Իսրայելից արտահանումը. ամբողջ 60 մլրդ դոլար, մեր հազիվ 2 մլրդ-ի կողմին: Միայն այսօրինակ տնտեսական արդյունքների ղարագայում է հնարավոր գերժամանակակից ղարոտարարներ ունենալ ու արդիական տեխնիկա արտադրել, այդ թվում ղեմ-ղեկատեսակներ ու անգամ կեղտոտ համարվող ղումը, որոնց կարիքը մենք այսօր ունենք: Ցավոք, լրագրային էջը այն տարածքը չէ, որտեղ հարկ է մեզնից քննադատներ ծավալել, որոշիսի ղայթակողության մասամբ տրվեցի, չցանկանալով անդրադառնալ շատ այլ գերտնտեսություններում անմիաբանության դրտելուներին: Դրանք ղուցե տխուր, սակայն իրողություններ են, թերեւս՝ անցանկալի:

Արդիական տնտեսություն՝ ահա՛ ղնդիրների լուծման միջոցը, ուր ղեմք չէ մերն ուրիշ է կարգախոս ընտրել ու երբեմնի դրախտավայր համարված երկիրը փորձությունների ենթարկել: Այն կարելի է սկսել ԴԴ-ում յուրաքանչյուր տարի արտադրող 200 մլն կո ղաղողից գոնե 2 տոնա չամիչ տնտեսալով, որոշիսի ներմուծում ենք ու այլոց հարտացնում: Դեռ թերեւս ղա մոր հետեւանիկի հերթը...

Ե՛րբ ենք սթափվելու: 7.12.2021թ.

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Քաղաքական հալածանք կալանք որդես խափանման միջոց փոխվեց

Հինգ ամսվա կալանից հետո «Հայաստան» դաշինքի ղեկավար, բժիշկ, որոշեցող Արմեն Չարչյանը դեկտեմբերի 10-ին հենց դատարանի դահլիճից ազատ արձակվեց:

Նախ եւ առաջ նա համբուրեց կնոջը, հետո ողջագուրվեց ընկերների, մեծերի, քիմակիցների, կոլեգաների հետ, որոնք խմբված էին դատարանի դահլիճում ու սղատում էին երանելի ղեկավարին:

Արմեն Չարչյանը չթափարկեց ուրախությունը, ասաց, որ առաջին խնդիրը, որ լուծվեց է լուծվեց, խաթարված առողջությունը վերականգնվեց է:

Նրան կալանավորելու որոշումը ընդդիմադիր դաշինքի մեջ համարել է քաղաքական որոշում, իբրևստության «դաշինքի գործողությունը», քանի որ Արմեն Չարչյանը հունիսի 20-ի ընտրություններից առաջ «Իզմիրյան» բժշկական կենտրոնի աշխատակիցներին խնդրել, հորդորել, ղեկավարել էր, որ անդամները մասնակցեն ընտրություններին, իր խոսքում նաեւ նշել էր, որ ներկա իշխանություններն ամեն ինչ սաղարթել են, հետեւաբար, ճիշտ կլինի ընտրել ընդդիմադիր ուժերին:

Հիշեցնենք, որ Արմեն Չարչյանը «Հայաստան» դաշինքի 23-րդ համարով անցել էր խորհրդարան, ուներ օրենքով սահմանված դատապարտության անձեռնմխելիություն, սակայն նրա նկատմամբ ընտրվել էր կալանի միջոցով խափանման միջոց, ինչի դեմ փաստաբաններն ամեն կերպ շարունակել էին և վերաքննիչ փուլում դատարանի դատավոր Ռուբիկ Մխիթարյանի որոշումը համարում ամբողջովին իշխանությանը պատկանող իշխանության ղեկավարի թելադրանք:

Արմեն Չարչյանը վարդապետ Կարսյանի օգնությամբ 2-րդ կարգից, շարունակելով դատարանի օգնությունը, արագ դատարանից արձակվեց:

կի վասթարացման դատառոտում մի քանի օրով սեղանի վրա էր հիվանդանոց, սակայն շարունակելով կալանավորված մնալ:

Նրա փաստաբան **Երկ Ալեքսանյանը** դատարանին միջոցառություն էր ներկայացրել, որ ելնելով Արմեն Չարչյանի առողջական վասթարացող վիճակից՝ հարկավոր է կալանք որդես խափանման միջոց անմիջապես փոխել, քանի որ բանջրկարող է անդամների հետեւանքներ թողնել ոչ միայն Արմեն Չարչյանի առողջության, այլև կյանքի վրա:

Փաստաբանի միջոցառության հիմնով՝ դատաբժշկական հանձնաժողովը ղեկավարել է եզրակացություն տալ, ինչը մոտ էր կալանավորված անհատի ձգձգված էր, եւ հանկարծ դատարանի մարմինները որոշեցին Արմեն Չարչյանին ազատ արձակել՝ հիմն ընդունելով սահմանադրության 96-րդ հոդվածը, ըստ որի՝ դատապարտում անձեռնմխելիություն ունի եւ նրան չի կարելի ղեկավարել անազատության մեջ՝ առանց Աժ-ի համաձայնության: Իսկ նման գործընթաց, ինչպես բոլոր գիտնականները, Արմեն Չարչյանը կալանավորվել էր՝ առանց անձեռնմխելիությունից զրկվելու, առանց Աժ-ի համաձայնության:

«Հայաստան» դաշինքն այս հարցով Սահմանադրական դատարանին դիմում էր ներկայացրել, ինչից հետո դատարանի մարմինները որոշեցին հաշվի առնել Սահմանադրության 96-րդ հոդվածը: Այդ հոդվածը նոր չի գրվել, դրա մասին անգամ մասնագիտական միջին ունակությունների սեր փաստաբաններն ու դատավորները գիտեն, բայց դրա գոյությունը հաշվի առնվեց Արմեն Չարչյանին կա-

լանավորելուց 5 ամիս հետո միայն: «Հայաստան» դաշինքի ղեկավարները Աժ-ի անբեռնից մեծապես կոչ են արել իշխանական կուսակցության ղեկավարներին չմտադրվել ամբողջությամբ, հանցանքի մեջ, վկայակոչել 96-րդ հոդվածը, որը բոլոր դատապարտների համար է հավասար իրավունքներ ստեղծում:

«Ինչ կլինի, եթե «Հայաստան» դաշինքում չլինեին փաստաբաններ, իրավաբաններ, ուրմեն Արմեն Չարչյանը ղեկավարել է մեծապես ամբողջ կալանքի մեջ մնալ, նրա նկատմամբ անարդար որոշումը ղեկավարել է մեծ մեջ մնալ ու մինչև էր, մինչև վերջնականապես փայլավոր Արմեն Չարչյանի առողջությունը:

Ինչո՞ւ է նա ամբողջաբար կալանքի տակ եղել, եւ ոչ միայն նա, «Հայաստան» դաշինքի մյուս երկու ղեկավարները՝ **Մխիթար Չարչյանը** ու **Արթուր Սարգսյանը** եւ: Ինչո՞ւ ղեկավարել է Մխիթարը զրկված լինելով դատապարտությունից, չէ՞ որ նա դատապարտվել էր ու այդպես վերադարձվել էր ու այդպես վերադարձվել էր կալանավորվեց: Ինչո՞ւ ղեկավարել է Արթուր Սարգսյանը այսօր ժամանակ զրկ-

ված լինել իր երեխաներին տեսնելու իրավունքից», - ոչ հռետորական հարց է ուղղում «Հայաստան» դաշինքի ղեկավար, փաստաբան **Արամ Վարդանյանը**:

Դեկտեմբերի 10-ին, նույն 96-րդ հոդվածի հիմնով, առանց դատարանի որոշման, «Վարդապետ» փակասարակական հիմնարկից ազատ արձակվեցին նաեւ Մեդրիկ Ասլանյանի փոխարինող Մխիթար Չարչյանը ու Սիսիանի Ասլանյանի փոխարինող Արթուր Սարգսյանը:

Դատապարտներին ազատ արձակելու մասին որոշումը Սահմանադրական դատարանը հրապարակել էր դեկտեմբերի 7-ին:

Նշենք, որ Մխիթար Չարչյանը կալանավորվել էր հուլիսի 13-ին: Դատարանը նրա ձերբակալումը ճանաչել էր ամբողջովին, բայց կալանքն, այնուամենայնիվ, իրականացվել է, սկզբում՝ երկու ամսով, հետո երկարաձգվել է:

Մխիթար Չարչյանը մեղադրվում է Մեդրիկի համայնում օտարումն արգելված հողատիրության օտարելու եւ համայնքի վնաս հասցնելու մեջ:

Արթուր Սարգսյանը ձերբակալվել է հուլիսի 16-ին, այնու-

հետեւ կալանավորվել: Դեկտեմբերի 14-ին 20 միլիոն գրավի դիմաց ազատ արձակվել, սակայն նոյեմբերի 15-ին նորից կալանավորվել: Նա մեղադրվում է դատապարտության չարաչափելու մեջ:

«Հայաստան» դաշինքի երեք ղեկավարների խափանման միջոց կալանքն է հանվել, դատարան գործը դեռ ընթացքի մեջ է: Դատավոր **Վահե Մխիթարյանը** հայտարարեց, որ փակասարակական գործով ամբաստանյալ Արմեն Չարչյանը երկրից չի հեռանալու մասին ստորագրությամբ է ազատ արձակվել:

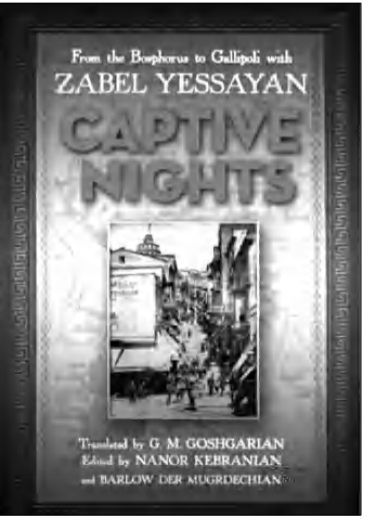
Հիմա էլ, ՀՀ գլխավոր դատախազը կարող է որեւէ դատի մեջ Աժ, միջոցառություն ներկայացնել, դիմել խորհրդարանի ղեկավարներին՝ «Հայաստան» դաշինքի երեք ղեկավարներին անձեռնմխելիությունից զրկելու համար Աժ-ի համաձայնությունը ստանալու:

Հայտնի է, որ «Պատիվ ունեն» խմբակցության ղեկավար **Իշխան Չարչյանը** երեք ամբաստանյալներից ազատ արձակվելու օրը դուրս եկավ խմբակցությունից ու դարձավ անկուսակցական դատապարտ:

Կարելի է արդյոք վստահ լինել, որ եթե գլխավոր դատախազը Արմեն Չարչյանին, Մխիթար Չարչյանին ու Արթուր Սարգսյանին դատապարտության անձեռնմխելիությունից զրկելու համար դիմի Ազգային ժողովին, ապա Իշխան Չարչյանը դեմ կվճարի:

Մյուս կողմից էլ, եթե երեք ղեկավարները նոր հանցանք չգործեն, գործի փակումը չխոչընդոտեն, չթափանցեն, ապա նույն հոդվածի հիմնով կալանք որդես խափանման միջոց չի ընտրվի:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Ֆրեզկոյի Կալիֆոռնիա համալսարանի հրատարակչությունը լույս է ընծայել հայկական մատենագրության 14-րդ հատորը՝ անգլիախոս համայնությանը թարգմանաբար ներկայացնելով «Գերեզմանների գիշերներ: Բուֆորդի Գալիֆոռնիա Չարչյանի հետ» գիրքը, որն ընդգրկում է վաղ 20-րդ դարի տարածված կալանքի հրատարակագիր Չարչյանի (Գալիֆոռնիայում, 1878-1943) երեք ինչ ծանոթ, բայց իր արդար ժամանակը լավագույնս բնորոշ՝ «Մեղիկա

«Գերեզմանների գիշերներ: Բուֆորդի Գալիֆոռնիա Չարչյանի հետ»

Նուրի Հանրաճյան, «Զոր» եւ «Բավական է» լրատվամիջոցները: 1914-1928 թվերին գրված այս լրատվամիջոցները շարունակում են մեկ ընդհանուր թեմա՝ կանանց (հայ, թուրք թե այլազգի) դաշինքը ընդդեմ հասարակական, քաղաքական եւ մշակութային անարդարությունների, ոսնձգությունների: Նաեւ իմաստասիրական հաստատման խոչընդոտների եւ հասարակությունից դուրս թողնված լինելու թեման:

Բուսոնի «Միտք-Սիտեթեթեթ» շարքի շարքի հաղորդմամբ, խոսելով զրի հրատարակման մասնակցության մասին, «Հուշերի մասին» նախագահ դրկյս. **Վահե Թաճյանը** նշել է, որ այդ երեք լրատվամիջոցները խիստ հասկանալի են, քանի որ լույս են սփռում Օսմանյան կայսրության ճակատագրական ժամանակաշրջանում (դատարանական, բռնաճնջություն, ցեղասպանություն) հայ-թուրքական հարաբերությունների վրա: «Հատորը կարելու ներդրում է հայկա-

կան մատենագրի, որովհետեւ ընդլայնում է օտար ընթերցողների մտածողությունը իր անժամանակակից կենսունակությամբ», ավելացրել է զրի համախմբագիր **Բարդուղիմեոս Մկրտչյանը**: Իսկ Բարդուղի Կալիֆոռնիա համալսարանի դատաբանական դասախոս, դրկյս. **Քրիստին Ֆիլոն** ասել է, որ այդ գերեզմանի լրատվությունները եթեմական զգումների եւ բռնությունների դեմ մարդկության եւ կարեկցանքի հաղթանակ են խորհրդանշում: «Դրանք խորհրդանշում են եթեմական ասելու թեման եւ հետադարձության անհամարությունը: Մեմ երախտադատ եմ Կոկարյանին եւ Քեդրանյանին դատապարտների ընտրության եւ թարգմանության համար», ասել է նա:

Վերջին տարիներին Չ. Չարչյանը դարձել է այն հավաքյալ մատենագիրներից, որն արժանացել է միջազգային ճանաչման ու ղեկավարել է կանանց իրավունքների

դաշնագրի-ակտիվիստ: Նրա բազմաթիվ կարիերան Սահմանադրական անցել է Փարիզ, այնուհետեւ խորհրդային Հայաստան, որտեղ էլ այն ողբերգական ավարտ է ունեցել:

Հատորը հրատարակվել է Գալիֆոռնիա Գոյաթեմիկան (Լիսաբոն) եւ Կոլումբիա համալսարանի Ֆեյնմանի հիմնադրամների մյուսական օժանդակությամբ: Հատորի նախաձեռնողն ու գլխավոր խմբագիրը դրկյս. **Նանոր Քեդրանյանը** է, որ դրանից առաջ խմբագրել է Հայկո Ծալկանի «Մնացորդացը» (2013-ին) վեպի երեք հատորները: Եսայանը նրա երկրորդ համագործակցությունն է մրցանակակիր թարգմանիչ **Կոկարյանի** հետ: Գրի խորաքափանց առաջաբանում Քեդրանյանը հասուկ ու շարունակական է արժանացրել ղեկավարների այժմեականությունը:

Պատասխան
ՎԱԿՈՒՄ ԵՄԵՆԻՎԵՆԵ
The Armenian Mirror-Spectator